

Sociale cohesie in Kranenburg

Hoe gaan Duitse en Nederlandse bewoners met elkaar om?

Luuk Arends

Bachelorthesis Geografie, planologie en milieu (GPM)
Faculteit der Managementwetenschappen
Radboud Universiteit Nijmegen
Juni 2012

Sociale cohesie in Kranenburg

Hoe gaan Duitse en Nederlandse bewoners met elkaar om?

Luuk Arends

0608394

Begeleider: Bianca Szytniewski

Bachelorthesis Geografie, planologie en milieu (GPM)

Faculteit der Managementwetenschappen

Radboud Universiteit Nijmegen

Juni 2012

Samenvatting

Het openstellen van de interne grenzen van de Europese Unie heeft ervoor gezorgd dat vermenging van twee nationaliteiten in grensregio's steeds vaker voorkomt. Dit is onder anderen het geval in het Duitse dorp Kranenburg, dat net over de grens ligt ten oosten van Nijmegen. Ongeveer een kwart van de bewoners van Kranenburg is Nederlander, de andere drie kwart van de bevolking is Duits. Deze bevolkingssamenstelling roept de vraag op hoe bewoners met verschillende nationaliteiten met elkaar omgaan. Eerder onderzoek heeft al uitgewezen dat de Nederlanders niet makkelijk integreren in Kranenburg. Dit onderzoek gaat in op de sociale cohesie tussen de Duitse en de Nederlandse bewoners van Kranenburg en heeft als doelstelling:

Inzicht verkrijgen in sociale cohesie in een Duits-Nederlandse grensregio, door het perspectief van de Duitse en Nederlandse bewoners van Kranenburg op de sociale cohesie te analyseren en te vergelijken en daardoor te achterhalen in welke mate er in Kranenburg sprake is van sociale cohesie tussen de Nederlandse en de Duitse bewoners.

Om er achter te komen in welke mate er sprake is van sociale cohesie tussen de Nederlandse en Duitse bewoners van Kranenburg is er een survey gehouden. De enquête toetst een drietal onderdelen van sociale cohesie die zijn vastgesteld na een literatuurstudie.

In dit onderzoek wordt de volgende definitie voor sociale cohesie gehanteerd: de mate waarin mensen in gedrag en beleving uitdrukking geven aan hun betrokkenheid bij maatschappelijke verbanden in hun persoonlijk leven, als burger in de maatschappij en als lid van de samenleving. Forrest en Kearns onderscheiden vijf verschillende onderdelen waaruit sociale cohesie bestaat. Dit zijn: gemeenschappelijke waarden en een burgerlijke cultuur, maatschappelijke orde en sociale controle, maatschappelijke solidariteit en vermindering van welvaartverschillen, sociale netwerken en sociaal kapitaal, verbondenheid met een plek en identiteit. Zij hebben deze onderdelen vastgesteld als zijnde dimensies van sociale cohesie, maar dit is niet gericht op één bepaald schaalniveau. Aangezien Kranenburg met ongeveer 10.000 inwoners geen grote plaats is en de te onderzoeken groepen (Nederlanders en Duitsers) voor een deel geconcentreerd in bepaalde buurten wonen, is er in dit onderzoek voor gekozen om Kranenburg als een wijk te beschouwen. Op deze manier kan de sociale cohesie tussen de Nederlandse en Duitse bewoners het best aan het licht komen. Dekker en Bolt onderscheiden voor sociale cohesie op wijkniveau een drietal elementen die veel overeenkomsten vertonen met de te onderscheiden onderdelen volgens Forrest en Kearns. Dit zijn ruimtelijk georiënteerde sociale netwerken, een lokale burgerlijke cultuur en verbondenheid met een plek en identiteit. Met ruimtelijk georiënteerde sociale netwerken worden de banden bedoeld die mensen met elkaar hebben binnen een wijk. Een lokale burgerlijke cultuur wordt opgevat als een cultuur waarin mensen dezelfde normen, waarden en doelen hebben en een gevoel hebben van sociale solidariteit. Verbondenheid met een plek en identiteit verwijst naar de banden die mensen hebben met hun directe woonomgeving. Bij de onderdelen 'sociale netwerken' en 'een lokale burgerlijke cultuur' speelt sociale categorisering een rol. Sociale categorisering heeft te maken met het wel of niet bij een bepaalde groep horen van mensen. Tajfel en Turner hebben sociale groepsvorming onderzocht. Mensen voelen zich vaak deel van een bepaalde sociale groep die tegenover bepaalde andere groepen staat. Men wil zich onderscheiden van anderen en probeert daardoor bij een bepaalde groep te horen. Op deze manier geven groepen de leden een identiteit.

Mensen van een andere groep worden soms als 'others' gezien: mensen met een andere identiteit, waarvan men zich wil afzetten. Sociale netwerken kunnen gezien worden als sociale groepen. Ook kunnen sociale netwerken over meerdere sociale groepen heen liggen. Sociale groepen zijn van belang voor 'een lokale burgerlijke cultuur' aangezien er in een sociale groep ook sprake is van gemeenschappelijke normen en waarden. In het geval van dit onderzoek kunnen de Duitse bewoners en de Nederlandse bewoners van Kranenburg als twee sociale groepen worden gezien.

De drie onderdelen kunnen getoetst worden in de enquête aan de hand van verschillende aspecten. Voor 'sociale netwerken' zijn de te toetsen aspecten als volgt: bereidheid tot contact, mate van contact, behulpzaamheid, activiteiten in Kranenburg in de vrije tijd, interesse in ontwikkelingen in Kranenburg en inzet voor verbetering van Kranenburg. Voor 'een lokale burgerlijke cultuur' zijn de visie op de andere nationaliteit, gevoel van gelijkwaardigheid, overeenkomstige normen en waarden en overeenkomstige doelen aspecten waar de enquête inzicht in kan bieden. Om de 'verbondenheid met een plek en identiteit' te toetsen worden de volgende aspecten onderscheiden: thuisgevoel, gevoel een 'Kranenburger' te zijn, gebruik van voorzieningen in Kranenburg en gehechtheid aan Kranenburg.

Al deze aspecten zijn in de enquête aan de hand van twee vragen getoetst. De respondenten zijn zowel Nederlanders als Duitsers boven de 25 jaar en de enquêtes zijn verspreid over Kranenburg afgenomen. Op deze manier komen zowel het Nederlandse perspectief als het Duitse perspectief op de sociale cohesie naar voren. Uiteindelijk zijn er 83 bruikbare enquêtes ingezameld die ongeveer gelijk zijn verdeeld over Duitse en Nederlandse bewoners. De vragen hebben de vorm van stellingen met een vijftal antwoordmogelijkheden volgens de Likertschaal. De antwoordcategorieën zijn uiteindelijk omgezet in cijfers van 1 tot en met 5, waarbij een score van 5 het meest positief is voor de sociale cohesie. Op deze manier is het mogelijk een gemiddelde score te berekenen ten behoeve van de analyse. Naast het vergelijken van gemiddelden, geeft de spreiding van de antwoorden een goed beeld van de resultaten.

Na het testen van de betrouwbaarheid van de enquête zijn er vier vragen uit de analyse weggelaten, zonder dat daarbij de inhoudelijke kwaliteit is aangetast. Een vergelijking van de twee steekproeven (Duitse bewoners en Nederlandse bewoners) toont aan dat de twee groepen respondenten qua leeftijden ongeveer gelijk zijn. In de analyse wordt er ook gekeken naar het verschillen in scores tussen 25 tot 55 jarigen en 55+'ers.

De resultaten laten zien dat de Duitse bewoners van Kranenburg de sociale netwerken hoger beoordelen dan de Nederlandse bewoners. Het verschil is redelijk groot. Het verschil wordt vooral veroorzaakt doordat de Duitsers een hogere score geven aan de mate van contact met de andere nationaliteit en aan het deelnemen aan het verenigingsleven in Kranenburg en uitvoeren van vrijwilligerswerk in Kranenburg. Vooral de oudere Duitsers zijn vaak lid van verenigingen en voeren vaker vrijwilligerswerk uit, terwijl dit voor hun Nederlandse leeftijdsgenoten nauwelijks geldt. Nederlanders komen op deze manier minder in contact met Duitse bewoners, wat kleinere sociale netwerken oplevert.

Er is weinig verschil in de scores die Nederlandse en Duitse bewoners aan 'de burgerlijke cultuur van Kranenburg' geven. Toch beoordelen de Duitsers dit onderdeel hoger dan de Nederlanders. Dit komt vooral door het verschil in normen en waarden dat meer Nederlanders dan Duitsers aangeven. Van beide kanten komt namelijk vooral van de 25 tot 55 jarigen naar voren dat er één belangrijke gewoonte is waarin de Nederlanders en Duitsers verschillen en die conflicten oplevert: Duitsers

houden op zon- en feestdagen echte rustdagen, terwijl Nederlanders dit niet doen. De visie op de andere nationaliteit en het gevoel van gelijkheid krijgen van beide kanten hoge scores, wat betekent dat men elkaar niet als 'others' ziet.

Er bestaat een redelijk groot verschil in de verbondenheid die de Duitse bewoners met Kranenburg voelen en de verbondenheid die de Nederlandse bewoners voelen. Wel zijn de scores van beide kanten erg hoog te noemen. Toch voelen niet veel Nederlandse bewoners zich een echte 'Kranenburger', terwijl bijna alle Duitse respondenten aangeven zich wel 'Kranenburger' te voelen. Ook zouden de Duitsers minder graag verhuizen naar een andere woonplaats dan de Nederlanders, wat aantoont dat ze meer gehecht zijn aan Kranenburg.

Over het algemeen geven de Duitse bewoners dus een hogere score aan de sociale cohesie in Kranenburg dan de Nederlandse bewoners. Het verschil wordt met name veroorzaakt door de minder sterkere sociale netwerken van de Nederlanders. Hiernaast voelen de Nederlanders net minder verbondenheid met het dorp dan de Duitsers. Dit wordt mede veroorzaakt doordat veel Nederlanders Kranenburg als slaapstad zien, waar ze niet werken, naar school gaan en boodschappen doen, maar vooral slapen. Hierdoor kunnen er minder makkelijk sociale netwerken worden opgebouwd en voelt zich men ook niet snel met Kranenburg verbonden. Ook wonen de Nederlandse bewoners vaak geconcentreerd in 'Nederlandse straten', wat het contact met Duitse dorpsgenoten niet ten goede komt.

Ook in beide leeftijdsgroepen geven de Duitsers een hogere score aan de sociale cohesie dan de Nederlanders. Zowel de Duitse als de Nederlandse ouderen geven hogere scores dan hun 25 tot 55 jarige landgenoten. Het lijkt aannemelijk dat dit wordt veroorzaakt doordat de ouderen vaker thuis zijn en dus meer activiteiten in Kranenburg uitvoeren, waardoor ze meer contacten hebben in het dorp en zich meer verbonden voelen met Kranenburg.

Dat de twee nationaliteiten in dit onderzoek als verschillende sociale groepen werden gezien is terecht. Het verschil in taal, verbondenheid met het dorp, normen en waarden en contact met dorpsgenoten verantwoordt deze keuze. De sociale groepen zijn echter geen echte vijanden die met elkaar concurreren, maar moeten gezien worden als twee sociale groepen die zo prettig mogelijk proberen samen te leven ondanks hun verschillen.

Het wordt aanbevolen de sociale netwerken met daarin bewoners van de andere nationaliteit proberen te stimuleren door nieuwe verenigingen op te richten. Hierdoor kunnen meer mensen lid worden van verenigingen en komen bewoners meer met elkaar in contact. Ook kunnen hierdoor meer werkplekken voor vrijwilligers beschikbaar worden. Het is mogelijk dat Nederlanders Kranenburg op deze manier minder als slaapstad gaan zien en zo een groter sociaal netwerk krijgen. Hiernaast zouden Nederlanders meer tussen de Duitsers moeten wonen in plaats van het geconcentreerde wonen van Nederlanders in 'Nederlandse wijken'. Op deze manier kan er ook meer contact tussen de beide nationaliteiten ontstaan.

Als de huidige en toekomstige bewoners van Kranenburg op de hoogte worden gebracht van de Duitse gewoonte om op zon- en feestdagen rust te houden, kan er begrip worden opgewekt, waardoor conflicten kunnen worden voorkomen.

Inhoudsopgave

Samenvatting	I
1. Inleiding	1
1.1 Projectkader	1
1.2 Doelstelling	2
1.3 Onderzoeksplan	3
1.4 Vraagstelling	4
1.5 Leeswijzer	5
2. Theorie	6
2.1 Theoretisch kader	6
2.1.1 Sociale cohesie	6
2.1.2 Sociale categorisering	9
2.2 Conceptueel model	11
2.3 Toepassing van de theorie	12
3. Methodologie	13
3.1 Enquête	13
3.2 Betrouwbaarheid	15
3.3 Steekproef	16
3.4 Berekening van de scores	17
4. Resultaten	18
4.1 Perspectief van de Duitse bewoners	18
4.1.1 Sociale netwerken	18
4.1.2 De burgerlijke cultuur van Kranenburg	20
4.1.3 Verbondenheid met Kranenburg	21
4.1.4 Sociale cohesie	22
4.2 Perspectief van de Nederlandse bewoners	23
4.2.1 Sociale netwerken	23
4.2.2 De burgerlijke cultuur van Kranenburg	25
4.2.3 Verbondenheid met Kranenburg	26
4.2.4 Sociale cohesie	27
4.3 Vergelijking van het Duitse en Nederlandse perspectief	28
4.3.1 Sociale netwerken	29
4.3.2 De burgerlijke cultuur van Kranenburg	30
4.3.3 Verbondenheid met Kranenburg	31
4.3.4 Sociale cohesie	32
5. Conclusies en aanbevelingen	33
5.1 Conclusies	33
5.2 Aanbevelingen	34

Literatuurlijst	36
Bijlage I: Enquêtes	38
Bijlage II: Gegevens betrouwbaarheid	44
Bijlage III: Gegevens steekproef leeftijd	50

1. Inleiding

1.1 Projectkader

Het is interessant te onderzoeken hoe de vermenging van twee nationaliteiten in een grensregio eruit ziet. Het openstellen van de interne grenzen van de Europese Unie heeft zulke ontwikkelingen mogelijk gemaakt en het zal in de hele EU op verschillende locaties steeds meer plaatsvinden. De mening van twee nationaliteiten kan de sociale cohesie in een grensregio verstoren. Omdat sociale cohesie over het algemeen als positief wordt beschouwd, wordt er meestal naar gestreefd dit zoveel mogelijk te bereiken. Het is interessant te onderzoeken hoe de sociale cohesie er voor staat in een grensregio. Ik heb onderzoek gedaan naar sociale cohesie in een dorp in een grensregio door middel van een casestudie. In het Duitse dorp Kranenburg wonen naast Duitsers ook veel Nederlanders, die gedreven zijn door financiële voordelen en de beschikbaarheid van woonruimte. Kranenburg zal als case dienen in dit onderzoek.

H. van Houtum en R. Gielis (2006) hebben onderzoek gedaan naar elastische migratie van Nederland naar Belgische en Duitse grensregio's. Hiermee worden mensen bedoeld die net over de grens gaan wonen, maar voor veel activiteiten steeds teruggaan naar het land waar ze vandaan komen. De mensen blijven zich zo met Nederland identificeren. Van Houtum en Gielis constateren dat Nederlanders die in grensregio's in België gaan wonen vaak uit alle delen van Nederland komen, terwijl Nederlanders die over de grens in Duitsland gaan wonen vaak uit nabije Nederlandse grensregio's komen. De Nederlanders in België hebben hierdoor vaak meer activiteiten in België, terwijl de Nederlanders in Duitsland vaak nog in Nederland werken en naar school gaan. Het zien van Duitsers als 'others' vanwege het conflict tijdens de Tweede Wereldoorlog is de laatste jaren afgenomen, wat de stap om in Duitsland te gaan wonen kleiner heeft gemaakt. De mentale grens lijkt te zijn verzacht. De financiële voordelen zijn de belangrijkste reden voor het verhuizen naar Duitsland. (van Houtum en Gielis, 2006, p. 197)

A. Strüver (2005) heeft onderzoek gedaan naar transnationale migratie en heeft ingezoomd op Kranenburg. Zij geeft aan dat het dorp geen typisch Duitse identiteit meer heeft, doordat er een aantal Nederlandse winkels zijn, er veel Nederlanders wonen en informatieborden hebben vaak de Nederlandse taal. Zowel Strüver als Van Houtum en Gielis geven aan dat Nederlanders, hoewel ze wel zijn geëmigreerd, het niet nodig vinden om Duits te leren en te integreren in Kranenburg, omdat men door Nederlanders omringd is. Ook proberen Nederlanders de Nederlandse identiteit mee te nemen door kleine windmolens in de tuin te zetten of de letters NL op hun Duitse nummerbord te plaatsen. Van Houtum en Gielis voegen hieraan toe dat Nederlanders in Duitsland laten zien dat ze Nederlanders zijn door vlaggen en andere nationale symbolen in tuinen te plaatsen en mogelijk als reactie hierop doen Duitsers in de omgeving hetzelfde. Dat Nederlanders in Kranenburg vaak naar zichzelf refereren als 'Neder-Duitsers' kan erop wijzen dat er een nieuwe eigen identiteit is ontstaan en dat de Nederlanders zich afscheiden van de Duitsers.

Dat veel Nederlandse kinderen uit Kranenburg in Nederland naar school gaan, ziet Strüver evenals Van Houtum en Gielis (2006) als een probleem, omdat de kinderen daardoor niet gemakkelijk contacten in de buurt krijgen en dus ook niet met Duitse kinderen. Een basisschool in Kranenburg is met het plan gekomen een Nederlandse docent aan te nemen om zo ook Nederlandse kinderen naar de school te trekken en de Nederlanders meer mogelijkheden geven om in contact te komen met de

lokale Duitse bevolking. Dit kan volgens van Houtum en Gielis echter ook gezien worden als vernederlandsing.

Strüver (2005) ziet de Nederlanders in Kranenburg als 'strangers': mensen die ruimtelijk dichtbij zijn, maar sociaal afstandelijk. Nederlandse bewoners van Kranenburg geven aan dat ze zich ook wel als een vreemde voelen, ondanks dat Nederland zo dichtbij is. Duitse gewoontes en de confrontaties met Nederlanders die deze gewoontes veroorzaken, zorgen voor deze vervreemding. Tekenen van deze 'otherness' zijn volgens Strüver dus wel in Kranenburg aanwezig en dit komt naar voren in architectuur en tuinstijlen, maar ook in de verschillen in cultuur en gewoontes. Nederlanders voelen zich een 'stranger' tussen 'others'.

Van Houtum en Gielis (2006, p. 200-201) geven aan dat er verder onderzoek moet worden gedaan naar de mate van integratie in de natie die de bestemming is van elastische migratie. In hoeverre mogen de Nederlanders hun eigen identiteit behouden in bijvoorbeeld Kranenburg? Daarnaast is het een belangrijke vraag hoe de Belgische en Duitse bewoners van de grensregio's tegen de Nederlandse migranten aan kijken. Dit heeft enigszins te maken met de sociale cohesie in Kranenburg. Mochten de Nederlanders in Kranenburg hun eigen identiteit aanhouden, dan is er weinig sprake van integratie en is er waarschijnlijk ook geen sociale cohesie. Het onderzoek van Strüver naar de Nederlandse migranten in Kranenburg is inmiddels ongeveer zeven jaar oud en er kan veel veranderd zijn in het dorp. Een nieuw onderzoek naar de situatie in Kranenburg met daarbij de nadruk op sociale cohesie, kan de ontwikkelingen in Kranenburg ten opzichte van de situatie in 2005 tonen en heeft dus wetenschappelijke relevantie.

Sinds 2001 worden er door de lokale autoriteiten introductiebijeenkomsten geregeld voor Nederlandse nieuwkomers, om te voorkomen dat de Nederlanders op zichzelf blijven en een aparte groep gaan vormen. In 2003 gaf de burgemeester van Kranenburg aan dat zolang Nederlanders in Nederland blijven werken, naar school gaan en winkelen, er geen binding met de gemeenschap van het dorp zal ontstaan en dat integratie moeilijk blijft. Daarnaast geeft hij aan dat wel goed kan gaan met de Nederlanders in Kranenburg, maar dan moet de lokale Duitse bevolking wel hun eigen cultuur kunnen uiten. (Strüver, 2005, p. 335)

Dit onderzoek zal zorgen voor inzicht in de ontwikkeling van de sociale cohesie in Kranenburg. De resultaten van het onderzoek kunnen bijvoorbeeld door gemeente Kranenburg worden gebruikt om de sociale cohesie te stimuleren op punten waar volgens het onderzoek nog verbetering mogelijk is. Dit rapport zal dan ook aan gemeente Kranenburg worden aangeboden. Inzicht in de perspectieven van zowel de Duitse als de Nederlandse bewoners van Kranenburg kan leiden tot maatregelen die gericht zijn op één van de twee groepen of in het algemeen tot maatregelen die de sociale cohesie in Kranenburg te verbeteren. Het inzicht dat dit onderzoek oplevert kan ook in andere Europese grensregio's worden gebruikt om sociale contacten tussen verschillende nationaliteiten te stimuleren en zo de sociale cohesie in deze grensregio's te versterken.

1.2 Doelstelling

Doordat de Duitse en Nederlandse nationaliteit sterk zijn vertegenwoordigd in Kranenburg, roept deze samenstelling van de bevolking de vraag op in welke mate er sprake is van sociale interactie. Houden de Nederlanders hun Nederlandse identiteit aan of proberen ze te integreren in Kranenburg? Het is interessant te onderzoeken hoe de mensen van verschillende nationaliteiten met elkaar omgaan. Zijn de twee nationaliteiten ook duidelijk twee verschillende sociale groepen? Hoe kijkt men tegen de ander aan? Ziet men de mensen met de andere nationaliteit als 'others'? Leeft

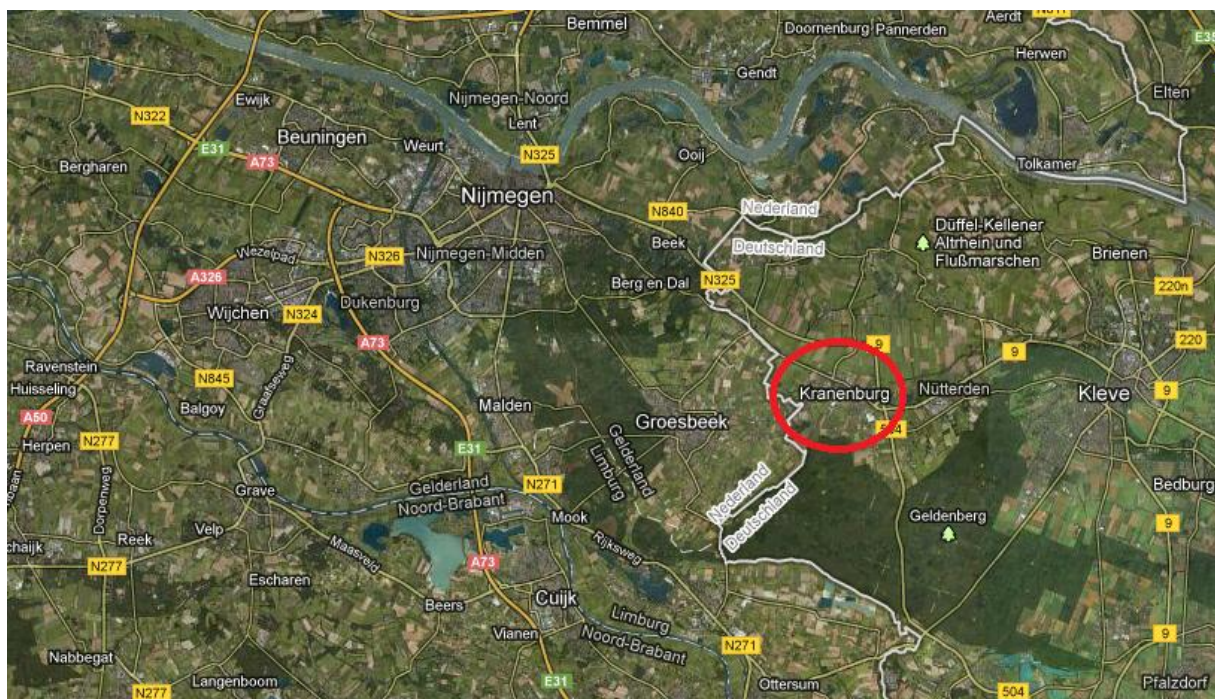
men langs elkaar heen of is er een gemeenschappelijk bewustzijn? Door deze vragen te beantwoorden, kan de lokale sociale cohesie worden geanalyseerd. Hieruit vloeit de volgende doelstelling voort:

Inzicht verkrijgen in sociale cohesie in een Duits-Nederlandse grensregio, door het perspectief van de Duitse en Nederlandse bewoners van Kranenburg op de sociale cohesie te analyseren en te vergelijken en daardoor te achterhalen in welke mate er in Kranenburg sprake is van sociale cohesie tussen de Nederlandse en de Duitse bewoners.

Het onderzoek richt zich op de ervaring van de bewoners van Kranenburg en hier is door middel van een survey onderzoek naar gedaan. De resultaten geven een beeld van hoe de Duitse en Nederlandse bewoners de verschillende onderdelen van sociale cohesie ervaren en aan de hand hiervan is beredeneerd in welke mate er sprake is van sociale cohesie in Kranenburg tussen de Duitse en Nederlandse bewoners. De resultaten leveren verbeterpunten op wat betreft deze sociale cohesie. Deze verbeterpunten krijgen vorm in aanbevelingen. De gemeente Kranenburg kan deze aanbevelingen gebruiken in hun aanpak om de sociale cohesie te stimuleren. Daarnaast levert het onderzoek een bijdrage aan het algemene inzicht in vermenging van nationaliteiten in grensregio's en de sociale cohesie in deze gebieden.

1.3 Onderzoeksplan

Kranenburg is als onderzoeksobject gekozen, omdat het één van de plaatsen is, enkele kilometers over de Nederlandse grens, waar veel Nederlanders zijn gaan wonen. Het is dus bij uitstek een geschikt onderzoeksobject om de sociale cohesie te onderzoeken bij de menging van twee nationaliteiten in een grensregio. Kranenburg ligt net over de Nederlands-Duitse grens, ten oosten van Groesbeek en ten zuidoosten van Nijmegen (zie figuur 1).

Figuur 1: Ligging van Kranenburg

Het dorp telt ongeveer 10.000 inwoners, waarvan ongeveer een kwart Nederlands is. De Nederlanders wonen vaak geconcentreerd in straten met nieuwbouwhuizen, maar er zijn ook straten waar de verdeling tussen Nederlanders en Duitsers ongeveer gelijk is. Kranenburg bestaat vooral uit woningen. Het centrum bestaat uit één lange straat waar winkels en restaurants zijn gevestigd. Hiernaast zijn er supermarkten, kinderdagverblijven, basisscholen, jongerencentra, bibliotheken en enkele medische voorzieningen in het dorp te vinden. Er is een breed aanbod aan verenigingen, waarbij moet worden gedacht aan sport- en jeugdverenigingen en belangengemeenschappen.

De sociale cohesie in Kranenburg is onderzocht door de ervaringen van een selectie Duitse en Nederlandse bewoners met betrekking tot sociale cohesie te analyseren. Theorie over sociale cohesie van Forrest en Kearns (2000) en Dekker en Bolt (2004) en hieraan verbonden theorie over sociale categorisering en 'otherness' vormen de basis van het theoretische kader. In het theoretisch kader worden drie verschillende onderdelen van sociale cohesie onderscheiden. Dit zijn ruimtelijk georiënteerde sociale netwerken, een lokale burgerlijke cultuur en verbondenheid met een plek en identiteit. Als er ergens sprake is van een sterke sociale cohesie, dan zijn deze drie onderdelen in sterke mate aanwezig. Het is van belang een onderzoek te doen waarin breedte centraal staat, om inzicht te krijgen in de visies van bewoners van Kranenburg op elkaar en op de sociale contacten tussen de bewoners. Respondenten zijn zowel Duitsers en Nederlanders. Op deze manier komen verschillende perspectieven naar voren, wat een zo compleet mogelijk beeld geeft van de sociale cohesie in Kranenburg. Een survey is hiervoor een geschikte methode, vanwege het grote bereik. Het gaat om een cross sectioneel onderzoek, aangezien de respondenten maar eenmalig zijn ondervraagd om de benodigde informatie te verkrijgen. Er is door middel van een enquête kwantitatief onderzoek gedaan. De resultaten van de enquête geven een beeld van de sociale cohesie tussen de twee nationaliteiten in het dorp. De vragen richten zich op de verschillende aspecten van sociale cohesie, die in het theoretisch kader zijn onderscheiden. De betrouwbaarheid van de enquête en de steekproef zijn gecontroleerd en een aantal vragen zijn hierom uit de analyse weg gelaten. De gevonden informatie uit de enquête is kwantitatief geanalyseerd door middel van het programma SPSS. De onderdelen van sociale cohesie krijgen per nationaliteit een gemiddelde score, door de antwoordcategorieën om te zetten in scores en per onderdeel van sociale cohesie de gemiddelde score van alle bijbehorende vragen te berekenen. Hiernaast is de spreiding van de antwoorden van de twee nationaliteiten vergeleken. Er is in de analyse ook onderscheid gemaakt in leeftijdscategorieën. De antwoorden van 25 tot 55 jarigen en van 55+'ers zijn apart geanalyseerd en vergeleken. Op basis van deze gegevens zijn er conclusies getrokken wat betreft de sociale cohesie in Kranenburg. Ten slotte zijn er naar aanleiding van de conclusies een aantal aanbevelingen gedaan.

1.4 Vraagstelling

Uit de doelstelling vloeit de volgende **hoofdvraag** voort, die centraal zal staan in dit onderzoek:

In welke mate is er sprake van sociale cohesie tussen de Nederlandse en Duitse bewoners van Kranenburg?

De volgende **deelvragen** zijn een opstap om uiteindelijk de hoofdvraag te beantwoorden:

1. *In welke mate is er sprake van sociale cohesie in Kranenburg volgens de Nederlandse bewoners?*
2. *In welke mate is er sprake van sociale cohesie in Kranenburg volgens de Duitse bewoners?*
3. *Wat zijn de verschillen en overeenkomsten tussen het Duitse en het Nederlandse perspectief?*

In het theoretisch kader is uiteengezet wat sociale cohesie is en uit welke onderdelen dit begrip bestaat. Per deelvraag zijn deze onderdelen behandeld, wat resulteert in de volgende drie subvragen die bij elk van de deelvragen worden beantwoord:

- *In welke mate is er in Kranenburg sprake van ruimtelijk georiënteerde sociale netwerken?*
- *In welke mate is er in Kranenburg sprake van een lokale burgerlijke cultuur?*
- *In welke mate voelen de bewoners zich verbonden met Kranenburg en haar identiteit?*

Bij de beantwoording van de vragen zijn ook telkens de verschillen tussen de leeftijdscategorieën van 25 tot 55 jaar en van 55 jaar en ouder onderzocht.

1.5 Leeswijzer

In **Hoofdstuk 2** is het theoretische kader voor dit onderzoek uiteengezet en dit wordt met een conceptueel model gevisualiseerd. Welke verschillende onderdelen van sociale cohesie er in dit onderzoek worden onderscheiden is in dit hoofdstuk toegelicht. Hoe de theorie in dit onderzoek is toegepast wordt ook toegelicht, door per onderdeel van sociale cohesie een aantal kenmerkende aspecten te benoemen, die in de enquête zijn getoetst. Vervolgens behandelt **hoofdstuk 3** de methodologie van het onderzoek. Er wordt ingegaan op hoe de enquête is opgebouwd, op de betrouwbaarheid van de enquête, op de steekproef die is gehouden en op de verwerking van de enquête. Aansluitend hierop zijn in **hoofdstuk 4** de resultaten van de enquête weergegeven en geanalyseerd. De drie deelvragen zijn in dit hoofdstuk behandeld. Ten slotte wordt in **hoofdstuk 5** de hoofdvraag van dit onderzoek beantwoord in de vorm van conclusies van dit onderzoek. Naar aanleiding van de conclusies zijn er tevens enkele aanbevelingen gedaan om de sociale cohesie in Kranenburg te verbeteren.

2. Theorie

2.1 Theoretisch kader

Om een duidelijker beeld van sociale cohesie te geven is eerst het begrip sociale cohesie toegelicht. Aan de hand van de theorie van Forrest en Kearns zijn de verschillende onderdelen van sociale cohesie omschreven en is er op sociale cohesie op wijkniveau toegespitst aan de hand van de theorie van Dekker en Bolt. Hierna is theorie over sociale categorisering en daaraan verwante theorie over 'others' behandeld, aangezien dit van belang is voor een aantal van de onderdelen van sociale cohesie. Vervolgens wordt er toegelicht hoe de behandelde theorie in dit onderzoek door middel van een enquête is toegepast.

2.1.1 Sociale cohesie

Het is voor dit onderzoek van belang te weten wat sociale cohesie precies inhoudt. Er bestaan veel verschillende definities van sociale cohesie, opgesteld door veel verschillende wetenschappers. (Friedkin, 2004, p. 409-410) Hart, Knol, Maas-de Waal en Roes geven het volgende aan: Sociale cohesie is een meerduidelijk en meerdimensionaal begrip. (2002, p. 8) Het verwijst naar de deelname aan maatschappelijke instituties, de sociale contacten die mensen onderling onderhouden, maar ook naar hun oriëntatie op collectieve normen en waarden (2002). Doordat het met zoveel aspecten te maken heeft, is het moeilijk om één definitie te geven voor sociale cohesie. De uitspraak van toenmalig burgemeester van Amsterdam, Job Cohen, 'De boel bij elkaar houden' geeft in het kort aan wat sociale cohesie inhoudt. Volgens Forrest en Kearns (2000) is samenhang de kern van het concept sociale cohesie. In een samenleving waar sociale cohesie plaatsvindt, passen alle onderdelen bij elkaar en dragen bij aan het collectief en de voorspoed van de samenleving. Conflicten tussen maatschappelijke doelen en groepen en verstoring gedrag komen bijna niet of helemaal niet voor. (2000, p. 996) Omdat de volgende omschrijving van Schnabel sociale cohesie naar mijn idee het best omvat, wordt deze in dit onderzoek als definitie voor sociale cohesie gehanteerd. Sociale cohesie verwijst naar:

de mate waarin mensen in gedrag en beleving uitdrukking geven aan hun betrokkenheid bij maatschappelijke verbanden in hun persoonlijk leven, als burger in de maatschappij en als lid van de samenleving (2008, p. 13-14).

Daarbij kan er onderscheid worden gemaakt tussen interne en externe sociale cohesie. Interne cohesie is gericht op sociale cohesie binnen één groep. Volgens Schnabel veroorzaakt een grote interne cohesie en integratie van een groep voor strikt gemarkeerde en bewaakte grenzen van de groep. Mensen die niet bij de groep behoren worden gewantrouwd en als buitenstaanders gezien. Als er sprake is van sterke interne cohesie, krijgt de sociale cohesie de vorm van een sterke interne gerichtheid van groepen die zich afsluiten van de bredere samenleving. Hiernaast worden er vaak groepsnormen gehanteerd die sterk verschillen met de normen van de bredere samenleving. (2008, p. 15) Een sterke interne cohesie resulteert vaak in een zwakke externe cohesie. Externe cohesie verwijst naar de sociale cohesie van een groep met de rest van de samenleving. Bij een sterke interne gerichtheid van een groep zal er niet veel contact met andere sociale groepen zijn en zal er dus in mindere mate sprake zijn van externe cohesie.

Om onderzoek te kunnen doen naar sociale cohesie is het van belang het begrip verder uit te diepen. Er wordt door Forrest en Kearns (2000, p. 996) onderscheid gemaakt tussen vijf verschillende dimensies van sociale cohesie, namelijk:

- gemeenschappelijke waarden en een burgerlijke cultuur,
- maatschappelijke orde en sociale controle,
- maatschappelijke solidariteit en vermindering van welvaartsverschillen,
- sociale netwerken en sociaal kapitaal,
- verbondenheid met een plek en identiteit.

Gemeenschappelijke waarden en een burgerlijke cultuur

Als er in een gemeenschap sprake is van sociale cohesie hebben de leden volgens Forrest en Kearns gezamenlijke normen en waarden, waardoor ze dezelfde doelen identificeren en steunen. Daarnaast deelt men een aantal morele principes en gedragscodes die bepalend zijn voor de sociale interactie. Ook is er sprake van steun voor politieke instituten en voelt men zich ermee verbonden. (2000, p. 997) Forrest en Kearns geven aan dat gemeenschappelijke normen en waarden niet noodzakelijk zijn voor een wijk met een grote mate van sociale cohesie. Op sommige vlakken moet men het wel met elkaar eens zijn over gedragsregels, maar het is even belangrijk om de verschillen tussen elkaar te respecteren. Volgens Schnabel (2000) is het hierdoor mogelijk dat mensen zich geaccepteerd voelen en zich onderdeel voelen van de wijkgemeenschap, hoewel ze niet hetzelfde zijn als de andere leden.

Maatschappelijke orde en sociale controle

De afwezigheid van een algemeen conflict binnen een gemeenschap evenals afwezigheid van verstoring van de bestaande orde en het systeem zijn samen ook een onderdeel van sociale cohesie volgens Forrest en Kearns. (2000, p. 998)

Maatschappelijke solidariteit en vermindering van welvaartsverschillen

Het derde onderdeel, maatschappelijke solidariteit en vermindering van welvaartsverschillen leggen Forrest en Kearns als volgt uit: sociale cohesie in een gemeenschap betekent een ontwikkeling naar een gelijke economische, sociale en ruimtelijke situatie voor alle groepen van de gemeenschap. (2000, p. 998-999)

Sociale netwerken en sociaal kapitaal

Een hoge graad van sociale interactie met andere leden van de gemeenschap zorgt voor een sociaal netwerk. Sociaal kapitaal wordt door Putnam als volgt gedefinieerd: 'Social capital refers to features of social organisation such as networks, norms and trust that facilitate co-ordination and co-operation for mutual benefit.' (1993, p. 35). Sociaal kapitaal werkt op twee manieren, namelijk in het geval van interne cohesie door bonding en in het geval van externe cohesie door bridging. Bonding brengt door middel van netwerken mensen met eenzelfde identiteit bij elkaar, terwijl bridging verschillende groepen bij elkaar brengt door middel van netwerken. (Knudsen e. a., 2005, p. 7) De bijdrage van sociaal kapitaal aan sociale cohesie lichten Forrest en Kearns als volgt toe: in een gemeenschap waar sprake is van sociale cohesie kunnen dilemma's en problemen gemakkelijk worden opgelost door middel van collectieve actie. Er zal eerder sprake zijn van collectieve actie als er ook goede sociale relaties en netwerken bestaan in de gemeenschap. (2000, p. 999-1000)

Verbondenheid met een plek en identiteit

Het wordt algemeen aangenomen dat een sterke band met een plek en een identiteit van mensen die verbonden is aan de identiteit van een plek (Massey, 1991, p. 276) bijdragen aan sociale cohesie, door het positieve effect op gezamenlijke normen en waarden, sociale netwerken en sociaal kapitaal. (Forrest & Kearns, 2000, p. 1001)

Volgens Forrest & Kearns (2001, p. 2134) is sociale cohesie in verschillende wijken niet per definitie iets positiefs. Er kan sprake zijn van weerstand tegen discriminatie, waardoor sociale cohesie in een wijk ontstaat. Ook kunnen er conflicten ontstaan tussen wijken waarin sociale cohesie plaatsvindt, doordat de identiteiten verschillen. Dit benadrukt dat sociale groepsvorming een grote invloed kan hebben op de sociale cohesie in een stad of dorp. Omdat er hier juist onderzoek wordt gedaan naar sociale cohesie tussen verschillende groepen, die dus in bepaalde wijken geconcentreerd kunnen wonen, wordt dit onderzoek op heel Kranenburg gericht en niet op bepaalde wijken. Wat ook meespeelt is dat het inwoneraantal van Kranenburg niet erg hoog is (ongeveer 10.000) en dat de voornaamste functie van de bebouwing in het dorp wonen is, naast enkele detailhandel. Dit duidt meer op een wijk dan op een dorp met verschillende wijken. De Hart vat sociale cohesie op wijkniveau als volgt op:

Op buurtniveau verwijst sociale cohesie naar de mate waarin de bewoners gemeenschappelijke waarden delen, er sprake is van een zekere sociale controle, van de aanwezigheid en interdependentie van sociale netwerken (informeel in de vorm van vriendschapsbanden, formeel in de zin van participatie in organisaties, verenigingen en buurtactiviteiten), van vertrouwen in andere bewoners en de bereidheid samen met hen te zoeken naar oplossingen voor collectieve problemen. (De Hart e. a., 2002, p.12)

Dekker en Bolt (2004, p. 3) hebben dit aan de hand van de theorie van Forrest en Kearns vertaald naar de volgende drie elementen waaruit sociale cohesie op wijkniveau bestaat:

- Ruimtelijk georiënteerde sociale netwerken
- Een lokale burgerlijke cultuur
- Verbondenheid met een plek en identiteit

Ruimtelijk georiënteerde sociale netwerken

Met ruimtelijk georiënteerde sociale netwerken duiden Dekker en Bolt (2004, p. 3) op de banden die mensen met elkaar hebben binnen een wijk. Naast informele relaties horen hier ook formele relaties bij, doordat mensen zich inzetten voor de wijk door middel van vrijwilligerswerk of lid zijn van verenigingen. Deze informele relaties zorgen voor sociale solidariteit tussen wijkbewoners en dit is belangrijk, omdat mensen van elkaar kunnen leren en elkaar kunnen ondersteunen. (Portes & Sensenbrenner, 1993)

Een lokale burgerlijke cultuur

Een lokale burgerlijke cultuur vatten Dekker en Bolt (2004, p. 4) op als een cultuur waarin mensen dezelfde normen, waarden en doelen hebben, dezelfde opvatting hebben over maatschappelijke orde en sociale controle en een gevoel hebben van sociale solidariteit en vermindering van welvaartsverschillen. De dagelijkse interactie tussen mensen is hiervoor van groot belang.

Verbondenheid met een plek en identiteit

Met verbondenheid met een plek en identiteit bedoelen Dekker en Bolt (2004, p. 5) dat mensen ook banden hebben met hun directe woonomgeving. Deze verbondenheid zorgt ervoor dat men zich veilig en op zijn gemak voelt, dat men een goed beeld van zichzelf heeft en zelfrespect heeft en dat men een band heeft met andere bewoners, waardoor een groepsidentiteit ontstaat.

Het is duidelijk dat Dekker en Bolt de theorie van Forrest en Kearns als uitgangspunt hebben genomen. Het onderdeel 'sociale netwerken en sociaal kapitaal' van Forrest en Kearns komt overeen met 'ruimtelijk georiënteerde sociale netwerken' van Dekker en Bolt. Daarnaast kennen beide theorieën een onderdeel 'verbondenheid met een plek en een identiteit'. Het derde onderdeel van Dekker en Bolt, 'Een lokale burgerlijke cultuur', omvat voor een groot deel de overige drie onderdelen van Forrest en Kearns. Gemeenschappelijke normen en waarden komen duidelijk in beide theorieën naar voren.

Voor deze vergelijking is het van belang dat Forrest en Kearns aangeven dat de onderdelen die zij onderscheiden op verschillende schaalniveaus een andere rol spelen. Wat betreft het onderdeel 'maatschappelijke solidariteit en vermindering van welvaartsverschillen' hebben zij erkend dat dit geen rol speelt op wijkniveau, maar vooral op grotere schaal, bijvoorbeeld op nationaal of Europees niveau (2000, p. 1003). Dekker en Bolt nemen dit onderdeel mee als het gevoel hebben van maatschappelijke solidariteit en vermindering van welvaartsverschillen en dus niet als het bestaan ervan. Er zal in dit onderzoek naar de sociale cohesie in Kranenburg om deze redenen geen aandacht aan dit onderdeel worden besteed. Het onderdeel van maatschappelijke orde en sociale controle zien Forrest en Kearns als iets dat juist wel een grote rol speelt op wijkniveau (2000, p. 1003). Dekker en Bolt beschouwen de opvatting van bewoners over maatschappelijke orde en sociale controle als belangrijk voor een burgerlijke cultuur en dus niet het bestaan van een maatschappelijke orde en sociale controle. Belangrijker is dat zij aangeven dat een burgerlijke cultuur een goede maatschappelijke orde en sociale controle tot gevolg kan hebben.

Omdat Kranenburg in dit onderzoek als wijk zal worden gezien, worden de drie onderdelen die Dekker en Bolt onderscheiden aangehouden. Er zal dus onderzoek worden gedaan naar de volgende drie onderdelen van sociale cohesie in Kranenburg:

- Ruimtelijk georiënteerde sociale netwerken
- Een lokale burgerlijke cultuur
- Verbondenheid met een plek en identiteit

2.1.2 Sociale categorisering

Uit de voorgaande paragraaf is gebleken dat sociale groepen een grote rol spelen bij sociale cohesie. Sociale cohesie en sociale groepsvorming zijn nauw met elkaar verbonden. Interne cohesie gaat over sociale cohesie binnen één groep, terwijl externe cohesie over de sociale cohesie tussen twee groepen gaat. Friedkin refereert naar groepen als hij sociale cohesie definieert: 'Groups are cohesive when they possess group-level structural conditions that produce positive membership attitudes and behaviors and when group members' interpersonal interactions maintain these group-level structural conditions.' (2004, p. 421) Festinger (1950, p. 274) geeft de volgende definitie voor sociale cohesie: 'the resultant of all forces acting on the members of a group to remain in the group.' Later paste Libo de definitie van Festinger aan tot 'the resultant of forces acting on each member to remain in the

group.' (1953, p. 2) om de focus meer op de bijdrage aan sociale cohesie van individuen te leggen. Friedkin heeft een onderzoek gedaan naar de ontwikkeling in de theorie en definitie van sociale cohesie. Hij geeft aan dat de eensgezindheid van opvattingen of gedrag binnen een groep door veel onderzoekers wordt gezien als maatstaf voor sociale cohesie. (2004, p. 414) Het volgende citaat is erg toepasselijk op het onderzoek naar sociale cohesie in Kranenburg: 'Social cohesion comprises inter group co-operation, respect for differences and an absence of hatred and prejudice, for example between different ethnic groups or between generations.' (Dekker & Bolt, 2004, p. 5) Uit de genoemde definities van sociale cohesie blijkt dat het aspect sociale categorisering, het wel of niet bij een bepaalde groep horen, van groot belang is voor sociale cohesie.

Tajfel en Turner (1986) hebben onderzoek gedaan naar sociale groepsvorming. Mensen voelen zich vaak deel van een bepaalde sociale groep. De groep waar men toe behoort (in-group) staat tegenover bepaalde andere groepen (out-group). Groepen ontstaan doordat men zich wilt onderscheiden van anderen. Hierdoor ontstaan vaak conflicten. De 'realistic group conflict theory' van Tajfel en Turner behandelen vijandigheid tussen groepen mensen. Binnen deze theorie is het van belang twee extremen te onderscheiden, namelijk:

'interaction between two or more individuals that is fully determined by their interpersonal relationships and individual characteristics, and not at all affected by various social groups or categories to which they respectively belong. The other extreme consists of interactions between two or more individuals (...) that are fully determined by their respective memberships in various social groups or categories, and not at all affected by the interindividual personal relationships between the people involved.' (Tajfel & Turner, 1986, p. 8)

Pure vormen van deze extremen komen bijna niet voor. Bij elke case is het de vraag bij welke extreme de situatie dichterbij de buurt komt. In sommige situaties is het voor individuen gemakkelijk om te wisselen tussen groepen, terwijl dit in andere situaties (bijna) onmogelijk is. In de situaties waarin het onmogelijk is, ziet en behandelt men de andere groep vaak als één uniforme groep mensen en kijkt men niet naar de individuen.

Tajfel en Turner richten zich vervolgens op sociale categorisering en sociale identiteit. Als men heel duidelijk de visie heeft dat er twee verschillende groepen zijn en men maar bij één van deze groepen kan horen, veroorzaakt die visie dat men de eigen groep beter vindt dan de andere groep. Hierdoor kan concurrentie en discriminatie tussen de groepen ontstaan. Vaak komt het voor dat leden van een groep zich meer richten op het creëren van maximale verschillen in plaats van het richten op maximale voordelen voor de eigen groep.

Iemand hoort bij een groep als diegene door zowel zichzelf als anderen wordt gedefinieerd als lid van de groep. Groepen worden dus gevormd door het erkennen van verschillende sociale categorieën. Sociale groepen geven hun leden een identiteit. Door deze identiteiten kunnen groepen worden vergeleken en er kunnen relaties tussen groepen worden gezien. Hierdoor worden individuen gedefinieerd als gelijk aan andere individuen of als anders dan individuen van een andere groep (beter of slechter). De identiteit die op deze manier ontstaat, is sociale identiteit.

Tajfel en Turner (1986) hebben de volgende principes vastgesteld over sociale identiteit:

- Individen streven ernaar positieve sociale identiteit te behouden of te verkrijgen.

- Positieve sociale identiteit is gebaseerd op de vergelijking die kan worden gemaakt de out-group. De in-group moet positief verschillen van de out-group.
- Als een individu niet tevreden is met de sociale identiteit, zal dit individu ernaar streven de eigen groep te verlaten en zich aan te sluiten bij een positief onderscheidende andere groep, of zal dit individu proberen de in-group te verberen.

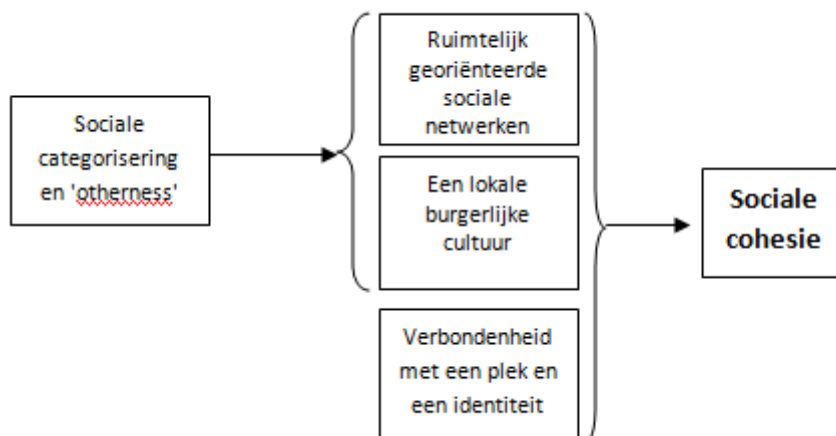
Het bestaan van meerdere groepen betekent dat individuen in een groep een bepaalde mening over individuen van een andere groep moeten hebben. Dit kan ertoe leiden dat men de individuen van de andere groep als anders ziet. Hiervoor is theorie over 'otherness' van belang. Wilton (1998) geeft aan dat mensen hun sociale groep en daarmee hun eigen identiteit en omgeving vaak verdedigen door zich af te zetten tegen mensen die niet bij de sociale groep horen. Het gaat hier om mensen met een andere identiteit, dit worden 'others' genoemd.

Sociale categorisering en otherness komt in de onderdelen 'een lokale burgerlijke cultuur' en 'ruimtelijke georiënteerde sociale netwerken' van Dekker en Bolt duidelijk naar voren. Een groep mensen is een hechte groep als de leden gemeenschappelijke normen en waarden hebben. Sociale groepen kunnen gezien worden als sociale netwerken, waarin sociaal kapitaal wordt opgebouwd. Ook kunnen sociale netwerken over meerder sociale groepen heen liggen. Voor het onderdeel 'verbondenheid met een plek en identiteit' is sociale categorisering ook enigszins van belang. Een sociale groep is door de opkomst van nieuwe communicatiemiddelen steeds minder vaak verbonden met een bepaalde plek (Gupta & Fergus, 1992, p. 18-19), maar heeft vaak wel een eigen identiteit. Wilton beargumenteerd op de volgende manier dat een homogene eigen omgeving belangrijk is voor het identiteitsgevoel van mensen en dat 'others' hier een rol in spelen:

If we read the *unheimlich* as unhomely, what produces anxiety is an encounter in a place we think of as our own with people who don't appear to belong. Yet the reaction we experience is not just because people are different and out-of-place. It derives from the fear that they might not be different enough. (Wilton, 1998, p. 178)

2.2 Conceptueel model

Het theoretische kader kan worden samengevat en gevisualiseerd in het conceptueel model van figuur 2.

Figuur 2: Conceptueel model

2.3 Toepassing van de theorie

Aangezien in eerder onderzoek (Van Houtum & Gielis, 2006; Strüver, 2005) is aangegeven dat Nederlanders en Duitsers in Kranenburg nog niet optimaal met elkaar samenleven, lijkt het aannemelijk dat er sprake is van twee sociale groepen: de Duitse bewoners van Kranenburg en de Nederlandse bewoners van Kranenburg. Omdat deze tweedeling dan op basis van nationaliteit (afkomst) is gevormd, lijkt het ook aannemelijk dat het niet mogelijk is te wisselen tussen deze groepen. Ten behoeve van dit onderzoek wordt er dus aangenomen dat er sprake is van twee sociale groepen in Kranenburg: Nederlanders en Duitsers.

Het onderzoek gaat over sociale cohesie tussen de Nederlandse en Duitse bewoners van Kranenburg en dit kan worden opgevat als externe cohesie, maar dan niet tussen één groep en de rest van de samenleving, maar beperkt tot de cohesie tussen twee groepen. Het kan ook als interne cohesie worden opgevat, in de vorm van de sociale cohesie in Kranenburg als geheel. Welke term er wordt gebruikt, externe of interne sociale cohesie, is niet van grote importantie. Het is belangrijker te weten dat het in dit onderzoek gaat om de sociale cohesie tussen de Nederlandse en de Duitse bewoners van Kranenburg.

De onderdelen van sociale cohesie kunnen in de enquête aan de hand van verschillende kenmerken worden getest. Om te toetsen in welke mate er sprake is van ruimtelijk georiënteerde sociale netwerken is het belangrijk te weten of Duitsers en Nederlanders bereid zijn contact met elkaar te hebben en in welke mate dit contact plaatsvindt, wat iets zegt over de grootte van het sociale netwerk. Een stap verder dan bereidheid tot contact is bereidheid om bewoners van de andere nationaliteit hulp te bieden of te vragen. Deelname aan het verenigingsleven van Kranenburg en het uitvoeren van vrijwilligerswerk geeft zicht op informele contacten in de vrije tijd van mensen, wat de sociale netwerken beïnvloedt. Interesse in de ontwikkelingen in Kranenburg en de lokale politiek kan zorgen voor sociaal kapitaal. Het sociale kapitaal kan zorgen voor inzet van de bewoners om Kranenburg te verbeteren, wat ook van groot belang is voor dit onderdeel.

De visie die men heeft op de bewoners van de andere nationaliteit zegt iets over de lokale burgerlijke cultuur. Als men elkaar als buitenlanders of bedreiging ziet, is er waarschijnlijk geen sprake van één lokale cultuur. Hieruit kan ook duidelijk worden of de Duitse en Nederlandse bewoners elkaar als 'others' zien. Kenmerken van een lokale burgerlijke cultuur zijn een gevoel van gelijkwaardigheid onder de bewoners, overeenkomstige normen en waarden en overeenkomstige doelen.

Of men zich verbonden voelt met Kranenburg kan blijken uit het thuisgevoel dat men heeft.

Daarnaast is het van belang of de bewoners zich een 'Kranenburger' voelen. Het gebruik van voorzieningen in Kranenburg kan aantonen dat men zich graag in Kranenburg begeeft en dan niet alleen in het eigen huis. Hiernaast is het voor dit onderdeel van belang of men graag in Kranenburg zou willen blijven wonen, wat toetst of men gehecht is aan het dorp.

Alle drie de onderdelen zijn even belangrijk. Als één van de onderdelen niet voldoende aanwezig blijkt te zijn, zorgt dit voor een slechte sociale cohesie. Men kan bijvoorbeeld grote sociale netwerken in Kranenburg hebben en er kan een gemeenschappelijke cultuur zijn, maar als niemand zich dan met Kranenburg verbonden voelt, zal de inzet om Kranenburg samen te verbeteren niet groot zijn en heeft niemand de drang om in Kranenburg te blijven wonen. Als er een gemeenschappelijke cultuur is en iedereen zich met Kranenburg verbonden voelt, maar niemand sociale netwerken heeft in Kranenburg, is er weinig contact tussen de bewoners en is er dus weinig sprake van echt samenleven.

3. Methodologie

3.1 Enquête

De respondenten van de enquête zijn zowel de Nederlandse als de Duitse bewoners van Kranenburg. Dit betekent dat er twee verschillende versies van de enquête bestaan, namelijk een Nederlandstalige en een Duitstalige. Een deel van de vragen is gericht op de visie van de respondent op de andere nationaliteit, deze vragen zijn in de Nederlandse versie dus gericht op Duitse bewoners en in de Duitse versie op Nederlandse bewoners. Verder bevatten de twee versies van de enquête geen inhoudelijke verschillen. De enquêtes zijn verspreid over heel Kranenburg gehouden. Op deze manier ontstaat er een zo breed mogelijk beeld van de sociale cohesie in Kranenburg. Om te zorgen voor goede kwaliteit van de resultaten, is de enquête gericht op mensen van 25 jaar of ouder. Als kinderen respondenten zijn, is er veel kans op onberedeneerde antwoorden. Studenten behoren niet tot de doelgroep omdat zij vaak op de wereld buiten het dorp waar ze wonen gericht zijn. Werkende mensen hebben ervoor gekozen om in Kranenburg te gaan wonen en dus ook voor de situatie met twee nationaliteiten, wat hun responsie op de vragenlijst interessant maakt. Voor ouderen is sociale cohesie erg belangrijk, omdat zij vaak minder mobiel zijn en geen werk meer hebben, waardoor ze veel tijd in de woonplaats doorbrengen. (Forrest & Kearns, 2001, p. 2136) Qua aantal responsies wordt er, in verband met de geringe beschikbare tijd, gericht op 80 tot 100 ingevulde enquêtes. Er wordt gericht op een ongeveer gelijke verdeling over Nederlandse en Duitse respondenten, zodat beide perspectieven goed belicht worden.

Samenvattend bestaat de populatie van de steekproef uit bewoners van Kranenburg van 25 jaar of ouder. Het gaat om een aselechte steekproef waarbij er wel op wordt gelet dat er ongeveer evenveel Duitse als Nederlandse respondenten zijn.

In het centrum van Kranenburg ben ik begonnen met enquêteren. Hierna ben ik naar de kleine nieuwbouwbuurten ten noorden van het centrum gegaan. Vervolgens liep mijn route vanuit het centrum richting het westen en daarna met een boog langs de zuidkant van het centrum naar de oostelijke buurten. Al mijn enquêtes heb ik willekeurig afgenomen door aan te bellen bij huizen die ik passeerde. Door bij bewoners navraag te doen waar veel Nederlanders en Duitsers door elkaar wonen en waar de nationaliteiten juist geconcentreerd zijn, heb ik respondenten uit deze verschillende buurten kunnen ondervragen. De enquêtes heb ik in de meeste gevallen afgegeven en na een kwartier weer opgehaald. In enkele gevallen heb ik de enquête mondeling afgenomen.

De enquête bestaat uit een aantal stellingen die zijn opgedeeld in drie onderdelen, namelijk: Ruimtelijk georiënteerde sociale netwerken, de lokale burgerlijke cultuur van Kranenburg en verbondenheid met Kranenburg. Deze onderdelen worden gevormd door de aspecten die in paragraaf 2.3 worden onderscheiden. Tabel 1 geeft voor elk van de aspecten van sociale cohesie weer met welke vragen van de enquête deze getoetst worden. Dit is gebaseerd op het onderzoek naar sociale cohesie in een tweetal Nederlandse wijken van Schlicher (2011), waarin de opbouw van de enquête met twee vragen per aspect ook is gebruikt. Ten behoeve van de transparantie van het onderzoek, zijn zowel de Nederlandse als de Duitse versie van de enquête in bijlage I toegevoegd.

Aspect van sociale cohesie	Enquêtevraag
Ruimtelijk georiënteerde sociale netwerken	
- Bereidheid tot contact	1, 2
- Mate van contact	3, 4
- Behulpzaamheid	5, 6
- Activiteiten in Kranenburg in vrije tijd	7, 8
- Interesse in ontwikkelingen in Kranenburg	9, 10
- Inzet voor verbetering van Kranenburg	11, 12
Een lokale burgerlijke cultuur	
- Visie op andere nationaliteit	13, 14
- Gevoel van gelijkwaardigheid	15, 16
- Overeenkomstige normen en waarden	17, 18
- Overeenkomstige doelen	19, 20
Verbondenheid met een plek en identiteit	
- Thuisgevoel	21, 22
- Gevoel een 'Kranenburger' te zijn	23, 24
- Gebruik van voorzieningen in Kranenburg	25, 26
- Gehechtheid aan Kranenburg	27, 28

Tabel 1: Aspecten van sociale cohesie in de enquête

Alle stellingen hebben dezelfde antwoordmogelijkheden, zoals bij de Likertschaal. Dit zijn vijf opties: 'helemaal oneens', 'oneens', 'neutraal', 'eens' en 'helemaal eens'. Om ervoor te zorgen dat uit de resultaten van de enquête makkelijk is af te leiden in welke mate er sprake is van sociale cohesie, zijn de stellingen zo geformuleerd dat als men het helemaal eens is met de stelling, dit positief is voor de sociale cohesie. De antwoordcategorieën zijn bij het analyseren vervangen door de cijfers 1 (voor 'helemaal oneens') tot en met 5 (voor 'helemaal eens'). Op deze manier ontstaat er een ordinale schaal. Bij een ordinaal meetniveau wordt over het algemeen de mediaan berekend om iets te kunnen zeggen over de frequenties. Omdat dit echter weinig verschillen kan opleveren en de uitkomsten daardoor minder met elkaar kunnen worden vergeleken, wordt er in dit onderzoek als enigszins ongebruikelijk alternatief bij een ordinale schaal met gemiddelden gerekend. Op ordinaal meetniveau is dit eigenlijk niet mogelijk, maar om de uitkomsten van de enquête te kunnen vergelijken en de betrouwbaarheid van de enquête te toetsen (zie paragraaf 3.2) is het gebruiken van gemiddelden (in combinatie met de spreiding van de antwoorden) een goede optie. Van de cijfers die de antwoordcategorieën vervangen kan het gemiddelde worden genomen om tot een score per onderdeel van sociale cohesie te komen, waarbij geldt: hoe hoger de score, hoe positiever voor de totale sociale cohesie in Kranenburg. Deze score kan dus niet weer omgezet worden in één van de antwoordcategorieën en moet niet als een echt gemiddelde worden gezien (aangezien dit eigenlijk niet kan bij een ordinale schaal), maar moet enkel als een score worden gezien. Op deze manier kunnen de antwoorden het best met elkaar vergeleken worden en kan er worden gekeken of er verbanden bestaan tussen de antwoorden op verschillende vragen. Per te testen aspect van sociale cohesie staan er twee vragen in de enquête. Deze vragen zouden ongeveer dezelfde gemiddelde score moeten opleveren. Dit wordt getest, evenals de samenhang tussen de vragen. Deze verbanden worden met behulp van het programma SPSS onderzocht.

3.2 Betrouwbaarheid

Om te testen of de enquête betrouwbare resultaten oplevert is het belangrijk om de samenhang tussen de vragen te meten. De manier waarop dit in dit onderzoek is gedaan met behulp van vergelijking van gemiddelden, samenhang en Cronbach's Alpha is evenals de opbouw van de enquête gebaseerd op het onderzoek van Schlicher (2011). De vragen binnen de drie onderdelen moeten redelijke samenhang vertonen, aangezien vragen binnen één onderdeel hetzelfde verschijnsel toetsen. Het vertonen van samenhang is echter nog belangrijker voor de twee vragen die telkens een bepaald specifiek aspect van sociale cohesie meten. Dit is ten eerste gemeten door de gemiddelden van de vragen te vergelijken. Het gemiddelde van de vragen moet ongeveer gelijk zijn. Een verschil van meer dan 0,5 wordt in dit onderzoek als afwijking gezien. Bij een aantal vragenkoppels liggen de gemiddelden verder uit elkaar dan 0,5. Het gaat om de vragenkoppels 5 en 6 (behelpzaamheid), 11 en 12 (inzet voor verbetering van Kranenburg), 25 en 26 (gebruik van voorzieningen in Kranenburg), 27 en 28 (gehechtheid aan Kranenburg). In bijlage II zijn de gegevens te vinden om deze uitspraak te verantwoorden.

Wat van groter belang is dan het vergelijken van gemiddelden is de correlatie (Korzilius, 2008, p. 108-109) tussen twee vragen. De correlatie is een getal tussen -1 en 1, dat een negatief of een positief verband kan aangeven. Is de correlatie 0, dan is er geen sprake van een verband tussen de variabelen. Een negatieve correlatie wijst op een negatief verband, een positieve correlatie wijst op een positief verband. Hoe verder het getal voor de correlatie van 0 af ligt, hoe groter het verband tussen de twee variabelen. In dit onderzoek wordt er gezocht naar positieve correlatie. Er wordt namelijk getest of de vragen hetzelfde aspect toetsen en de vragen zouden dus ongeveer dezelfde antwoorden moeten opleveren. In dit onderzoek is er daarom voor gekozen dat de correlatie tussen twee vragen, die hetzelfde aspect toetsen, hoger dan 0,3 moet zijn. De significantie van de correlatie is ook van belang. Wanneer deze kleiner is dan 0,05 bestaat er een samenhang tussen de variabelen. Zo niet, dan is de correlatie niet significant en is er geen sprake van samenhang tussen de variabelen. In bijlage II zijn de correlatietabellen per onderdeel van sociale cohesie te vinden. Vraag 5 correleert wel met vraag 6, maar van correlatie met de andere variabelen binnen het onderdeel is zeer weinig sprake. Tussen vraag 11 en 12 is er een correlatie van minder dan 0,3 en deze correlatie is ook niet significant. Vraag 12 vertoont ook weinig correlatie met de andere vragen. Vraag 11 vertoont correlatie met 5 andere vragen. Vraag 15 vertoont correlatie met vraag 16, maar met de andere vragen over hetzelfde onderdeel (De burgerlijke cultuur van Kranenburg) valt de correlatie tegen. Vraag 22 vertoont behalve met vraag 21, weinig correlatie met de andere vragen binnen het onderdeel 'Verbondenheid met Kranenburg'. De vragen van de aspecten 'gebruik van voorzieningen in Kranenburg' en 'gehechtheid aan Kranenburg' die een afwijkend gemiddelde hadden, vertonen wel correlatie.

Cronbach's Alpha (Korzilius, 2008, p. 113-114) meet de betrouwbaarheid van een schaal door voor een set gegevens aan te geven of de homogeniteit hoog genoeg is om de variabelen op te tellen tot een schaal, zoals in dit onderzoek de bedoeling is. Op deze manier kan worden vastgesteld of vragen onderling met elkaar samenhangen. De vuistregel voor Cronbach's Alpha is dat een score van boven 0,7 voldoende is en dat een score van boven 0,8 een zeer goed betrouwbare schaal oplevert. In bijlage II is Cronbach's Alpha per onderdeel berekend.

Voor het onderdeel 'Sociale netwerken' ligt Cronbach's Alpha hoger dan 0,7, het is namelijk 0,774. Dit betekent dat de betrouwbaarheid voldoende is om de gegevens tot een schaal op te tellen.

Cronbach's Alpha wordt kleiner als vraag 11 of 12 of beiden worden weggelaten. Bij het weglaten van vraag 5 stijgt Cronbach's Alpha. Als zowel vraag 5 en 12 worden weggelaten stijgt Cronbach's Alpha naar 0,779. Omdat vraag 5 en 6 hetzelfde aspect meten (behulpzaamheid), is het geen probleem voor de inhoudelijke kwaliteit als vraag 5 wordt weggelaten uit de analyse. Hetzelfde geldt voor vraag 12; vraag 11 toetst hetzelfde aspect, namelijk de inzet voor verbetering van Kranenburg. Cronbach's Alpha voor het onderdeel 'De burgerlijke cultuur van Kranenburg' is 0,783, wat ver boven 0,7 ligt. Dit duidt op voldoende tot goede betrouwbaarheid. Als vraag 15 uit de analyse wordt verwijderd, stijgt Cronbach's Alpha naar 0,798. Aangezien vraag 15, behalve met vraag 16, ook weinig correlatie met de andere variabelen vertoont, is het goed deze weg te laten uit de analyse. Vraag 16 meet hetzelfde aspect (gevoel van gelijkwaardigheid) en de kwaliteit van de resultaten zal dus niet negatief worden beïnvloed, bij weglating van vraag 15.

Voor het onderdeel 'Verbondenheid met Kranenburg' is Cronbach's Alpha groter dan 0,8 (namelijk 0,849), wat wijst op een zeer goede betrouwbaarheid. Cronbach's Alpha stijgt naar 0,866 als vraag 22 wordt weggelaten uit de analyse. Omdat vraag 21 hetzelfde aspect meet en deze vraag wel veel correlatie met de overige variabelen vertoont, is het geen probleem om vraag 22 weg te laten.

Na de berekening van de betrouwbaarheid van de enquête heb ik besloten om vraag 5, 12, 15 en 22 te verwijderen uit de analyse.

3.3 Steekproef

Bij het vergelijken van de resultaten van de Duitse bewoners met de resultaten van de Nederlandse bewoners, is het van belang dat beide groepen qua leeftijden ongeveer gelijk zijn. Op deze manier kunnen verschillen niet door de samenstellingen van de groepen veroorzaakt zijn. Door de gemiddelde leeftijd van beide groepen te vergelijken kan een eerste indicatie van de vergelijkbaarheid worden verkregen. De standaarddeviatie kan ook worden vergeleken. (Korzilius, 2008, p. 102)

In bijlage III zijn de tabellen met de gemiddelden en standaarddeviaties van de leeftijd van beide groepen te vinden. Het verschil tussen de gemiddelde leeftijd van de Nederlandse respondenten en de Duitse respondenten is 0,5. De standaarddeviatie voor de Duitse respondenten is wel een stuk hoger. Dit heeft deels te maken met het lagere minimum en hogere maximum. De verschillen in de gegevens van de groepen zijn echter niet zo groot dat er reden is om aan te nemen dat de groepen niet vergelijkbaar zijn.

Hiernaast kan Cramer's V worden gebruikt. Cramer's V is afgeleid van Pearson's Chi kwadraat test. De frequenties waarin de verschillende leeftijden voorkomen zijn in dit onderzoek echter te klein om Pearson's Chi kwadraat test uit te voeren (Korzilius, 2008, p. 105-107), vandaar dat als alternatief Cramer's V wordt gebruikt. Dit is een methode die test of twee variabelen met elkaar vergeleken kunnen worden. In dit geval zijn de leeftijd van de Duitsers en de leeftijd van de Nederlanders de twee variabelen. Als de significantie van Cramer's V groter is dan 0,05 zijn de variabelen met elkaar te vergelijken. Cramer's V is in dit geval 0,218, zoals in bijlage III is te zien. Dit is hoger dan 0,05, wat betekent dat de steekproeven niet significant van elkaar verschillen. De groepen van Duitsers en Nederlanders kunnen dus goed met elkaar vergeleken worden.

3.4 Berekening van de scores

De antwoordcategorieën zijn omgezet in scores van 1 tot en met 5, zoals in paragraaf 3.1 is aangegeven. De totaalscore per onderdeel ('Sociale netwerken', 'De burgerlijke cultuur van Kranenburg' en 'Verbondenheid met Kranenburg') is berekend door de gemiddelde scores van de vragen die onder het onderdeel vallen bij elkaar op te tellen en de uitkomst te delen door het aantal vragen. Dit resulteert in een gemiddelde score voor het betreffende onderdeel. Aangezien alle drie de onderdelen even belangrijk zijn, worden er geen verschillende gewichten aan de onderdelen gegeven. Het gemiddelde van de scores voor de drie verschillende onderdelen levert dan de totaalscore voor sociale cohesie in Kranenburg op. Er komt een score uit tussen 1 en 5, waarbij een score van 5 de best mogelijke sociale cohesie aangeeft en een score van 1 de slechtst mogelijke sociale cohesie.

Deze procedure om de totaalscore voor de sociale cohesie te berekenen is gedaan voor sociale cohesie vanuit het perspectief van de Duitse bewoners en vanuit het perspectief van de Nederlandse bewoners. Tevens zijn er scores voor de bewoners tussen 25 en 55 jaar en de bewoners die ouder zijn dan 55 jaar apart berekend en vervolgens met elkaar vergeleken. Deze splitsing is gemaakt om te onderzoeken wat het verschil is in sociale cohesie volgens mensen die vaker thuis en in Kranenburg zijn (55+'ers) en volgens mensen die grote delen van de dag niet in Kranenburg zijn omdat ze aan het werk zijn (25 tot 55 jarigen). Hoewel een leeftijd van 65 (de pensioensleeftijd in Nederland) een logischere grens zou zijn tussen de twee leeftijdscategorieën, levert dit te kleine groepen ouderen op en vandaar dat er gekozen is voor een leeftijd van 55 als grens.

Omdat een gemiddelde niet alles zegt over de beantwoording van de enquête is er ook gekeken naar de spreiding van de antwoorden, wat in staafdiagrammen over de frequentie is gevisualiseerd. Ten slotte wordt er gebruik gemaakt van de Mann-Whitney U om de antwoorden van de Duitse en Nederlandse respondenten met elkaar te vergelijken. Dit is in het volgende hoofdstuk uitgewerkt.

4. Resultaten

Uiteindelijk heb ik 87 ingevulde enquêtes teruggekregen, waarvan er 4 niet bruikbaar waren omdat de respondenten te jong bleken te zijn. Van de 83 bruikbare enquêtes is de verdeling over de verschillende onderscheiden groepen te zien in tabel 2.

	25-55 jr.	55+	Totaal
Duitsers	26	17	43
Nederlanders	24	16	40

Tabel 2: Aantal respondenten per categorie

Ten eerste zijn de resultaten van de Duitse en de Nederlandse respondenten apart geanalyseerd om te achterhalen hoe de sociale cohesie vanuit de verschillende perspectieven wordt beleefd. Deze twee perspectieven zijn vervolgens met elkaar vergeleken.

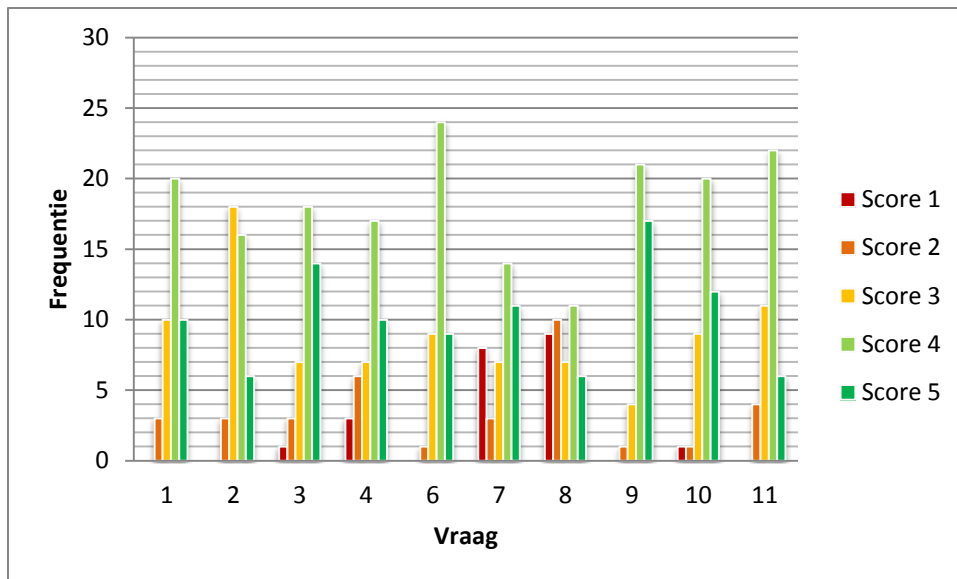
4.1 Perspectief van de Duitse bewoners

4.1.1 Sociale netwerken

Aspect	Vraag	Totaal	25-55 jr.	55+
Bereidheid tot contact	Vraag 1	3,86	3,81	3,94
	Vraag 2	3,58	3,42	3,82
Mate van contact	Vraag 3	3,95	3,85	4,12
	Vraag 4	3,58	3,46	3,76
Behulpzaamheid	Vraag 6	3,95	4,12	3,71
Activiteiten in Kranenburg in vrije tijd	Vraag 7	3,4	3,08	3,88
	Vraag 8	2,88	2,77	3,06
Interesse in ontwikkelingen in Kranenburg	Vraag 9	4,26	4,23	4,29
	Vraag 10	3,95	3,81	4,18
Inzet voor verbetering van Kranenburg	Vraag 11	3,7	3,62	3,82
Sociale netwerken		3,71	3,62	3,86

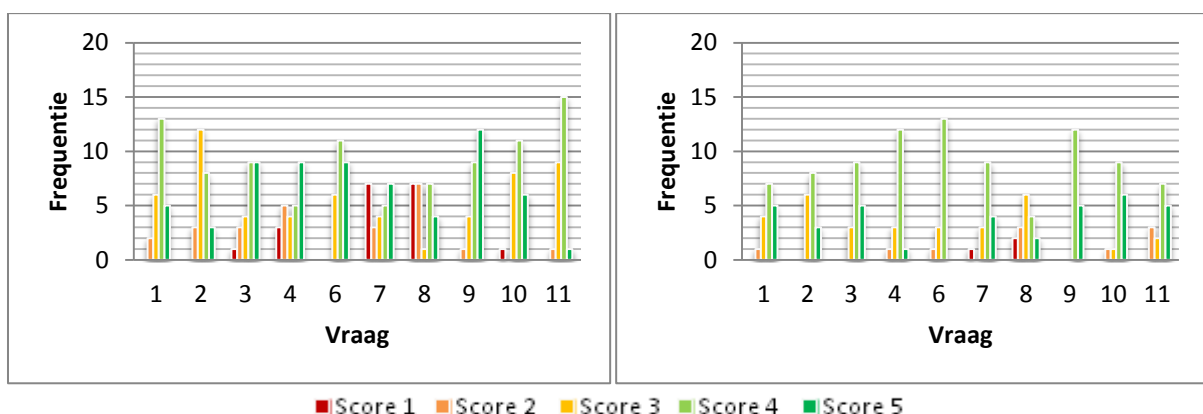
Tabel 3: Gemiddelde scores van Duitse bewoners per vraag voor 'Sociale netwerken'

De enquêtes die met Duitse bewoners van Kranenburg zijn afgenomen, leveren een gemiddelde score op van 3,71 voor het onderdeel 'Sociale netwerken' (zie tabel 3). Negatieve uitschieter is het aspect 'activiteiten in vrije tijd in Kranenburg' (vraag 7 en 8). Deze lage score wordt bevestigd door figuur 3, waar te zien is dat vraag 4, 7 en 8 vaak een lage score krijgen van de Duitse bewoners. Vraag 7 en 8 scoren erg vaak laag en hieruit blijkt dat er veel Duitsers zijn die geen lid zijn van Kranenburgse verenigingen en geen vrijwilligerswerk uitvoeren in Kranenburg. De lage scores voor vraag 4 wijzen erop dat er een redelijk aantal Duitse bewoners is dat geen of weinig Nederlandse vrienden heeft die in Kranenburg wonen. Vraag 3, 6, 9 en 10 krijgen erg vaak een hoge score en hebben ook een hoge gemiddelde score. Het aspect 'interesse in ontwikkelingen in Kranenburg' (vraag 9 en 10) is vooral een positieve uitschieter. De Duitsers geven ook aan veel contact met Nederlanders te hebben (vraag 3) en zullen snel voor hulp aankloppen bij Nederlandse bewoners (vraag 6).

Figuur 3: Frequentie van de antwoorden van de Duitse bewoners voor 'Sociale netwerken'

De verschillen tussen de leeftijdsgroepen zijn wisselend. Gemiddeld geven de ouderen een hogere score aan de sociale netwerken. Opvallend is dat de oudere Duitsers vaker vrijwilligerswerk doen dan Duitse bewoners van 25 tot 55 jaar en vooral dat ze vaker lid zijn van verenigingen (zie figuur 4 voor de vergelijking van de resultaten). Dit verschil kan natuurlijk te maken hebben met de mate van vrije tijd, die bij ouderen groter zal zijn, maar het kan ook met het aanbod van verenigingen te maken hebben. Verder valt het op dat vraag 3 en 4 over de mate van contact vaker een lagere score krijgt van de 25 tot 55 jarige Duitsers dan van de Duitsers van 55 jaar en ouder. Vraag 4, over het hebben van Nederlandse vrienden, wordt door de 25 tot 55 jarigen wel erg wisselend beantwoord; er zijn veel lage scores maar ook juist veel scores van 5. Dit geeft aan dat er van de 25 tot 55 jarige Duitsers een groep is die veel met Nederlanders omgaan, maar ook een groep die helemaal geen Nederlandse vrienden heeft. Het enige aspect waar de 25 tot 55 jarigen gemiddeld een hogere score aan geven dan de 55+'ers is de behulpzaamheid.

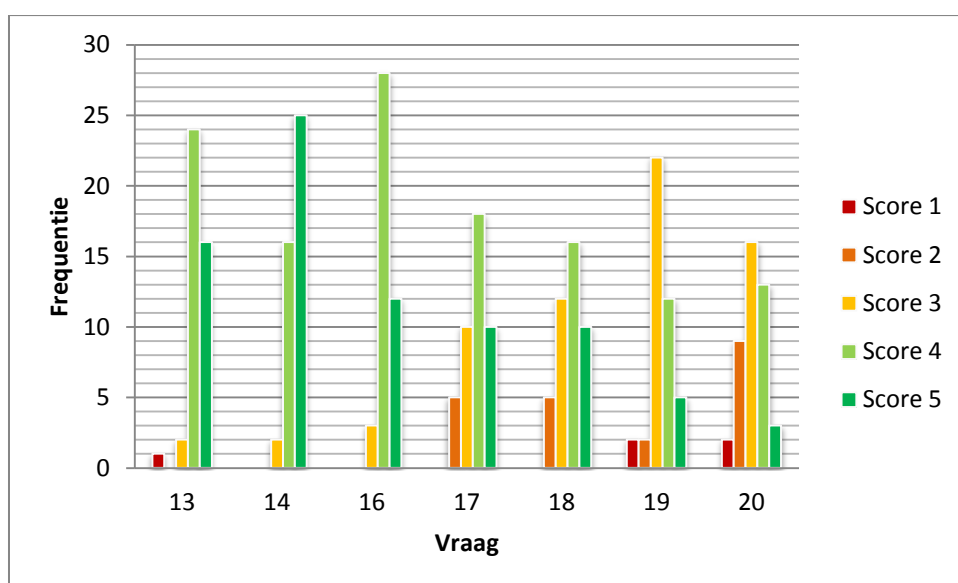
Figuur 4: Frequentie van de antwoorden van de Duitse bewoners voor 'Sociale netwerken' per leeftijdscategorie. De linker grafiek toont de resultaten van de 25 tot 55 jarigen, de rechter toont de resultaten van de 55+'ers.

4.1.2 De burgerlijke cultuur van Kranenburg

Aspect	Vraag	Totaal	25-55 jr.	55+
Visie op andere nationaliteit	Vraag 13	4,26	4,38	4,06
	Vraag 14	4,53	4,73	4,24
Gevoel van gelijkwaardigheid	Vraag 16	4,21	4,35	4
Overeenkomstige normen en waarden	Vraag 17	3,77	3,81	3,71
	Vraag 18	3,72	3,69	3,76
Overeenkomstige doelen	Vraag 19	3,37	3,46	3,24
	Vraag 20	3,14	3,15	3,12
Burgerlijke cultuur van Kranenburg		3,86	3,94	3,73

Tabel 4: Gemiddelde scores van Duitse bewoners per vraag voor 'De burgerlijke cultuur van Kranenburg'

De score van de Duitse bewoners voor 'De burgerlijke cultuur van Kranenburg' is 3,86 (zie tabel 4). De score voor het aspect 'overeenkomstige doelen' is het laagst. Als naar de frequentie van de antwoorden wordt gekeken (zie figuur 5) blijkt echter dat vraag 19 erg vaak met 'neutraal' is beantwoord en heel weinig met een lage score, maar ook weinig met een hoge score. Vraag 20 krijgt wel vaak een lage score van de Duitsers. Positieve uitschieters zijn de visie op de andere nationaliteit en het gevoel van gelijkwaardigheid. De vragen over deze aspecten leveren niet of nauwelijks lage scores op, zoals figuur 5 uitwijst. Veel Duitse bewoners zien de Nederlanders dus niet als buitenlanders en een bedreiging en voelen zich gelijkwaardig aan de Nederlandse bewoners. De Nederlanders worden door de Duitsers dus niet echt als 'others' gezien.

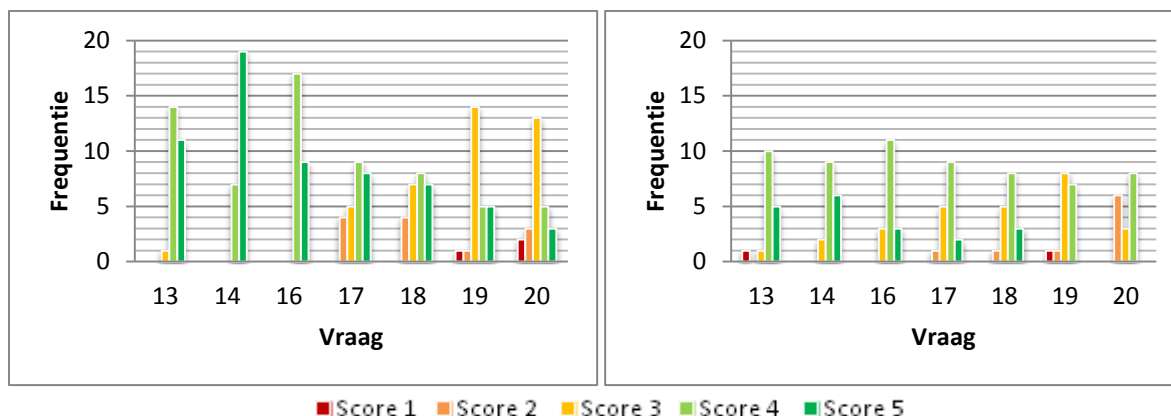

Figuur 5: Frequentie van de antwoorden van de Duitse bewoners voor 'De burgerlijke cultuur van Kranenburg'

Vraag 17 en 18 krijgen redelijk hoge scores. Het is opvallend dat de mogelijkheid in de enquête om aanvullende opmerkingen te maken door Duitse bewoners een aantal keer benut is om aan te geven dat er wel degelijk een verschil is in de normen en waarden tussen de twee nationaliteiten. Dit verklaart de redelijk vaak voorkomende score van 2 voor vraag 17 en 18. Het gaat hier om zondagen en feestdagen. Duitsers zien dit als echte rustdagen, waarop men geen overlast voor andere bewoners veroorzaakt. Activiteiten als grasmaaien en klussen aan het huis zijn op deze dagen voor de Duitsers een taboe. Nederlanders daarentegen maken veel minder onderscheid tussen

verschillende dagen van de week qua 'rust' en veroorzaken volgens de Duitse bewoners dus regelmatig overlast. Het gaat hier om slechts één gewoonte die vaak wordt genoemd, wat de reden kan zijn dat dit verschil niet in heel veel lage scores voor deze vragen resulteert.

De Duitse bewoners van 25 tot 55 jaar geven een hogere gemiddelde score aan dit onderdeel dan de 55+'ers. Dit verschil is het grootst bij de visie op de andere nationaliteit en het gevoel van gelijkwaardigheid. Op de vragen van dit aspect geven de 25 tot 55 jarigen veel vaker een score van 5 dan de ouderen. In figuur 6 is te zien dat het aspect 'overeenkomstige normen en waarden' van de 25 tot 55 jarigen vaker een lage beoordeling krijgt dan van de 55+'ers.

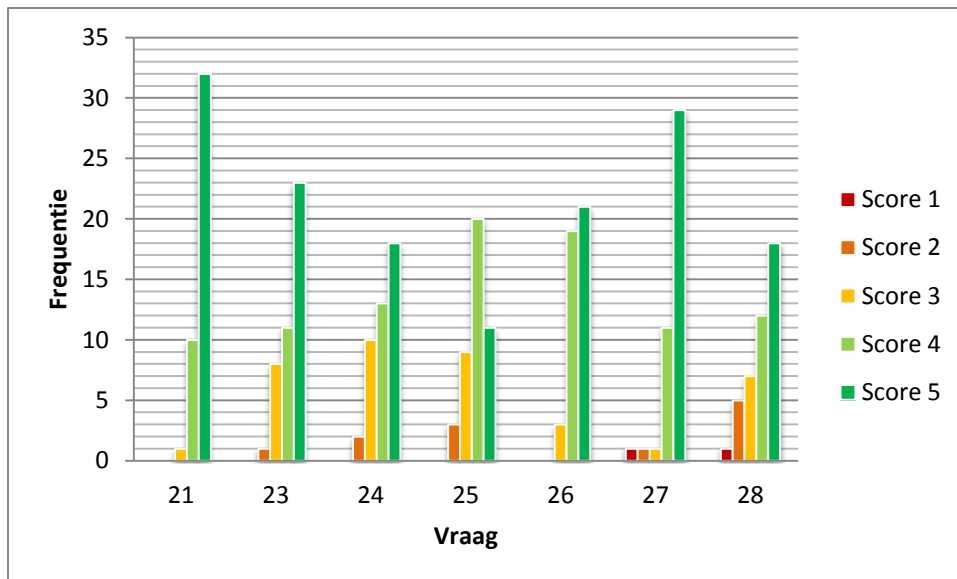
Figuur 6: Frequentie van de antwoorden van de Duitse bewoners voor 'De burgerlijke cultuur van Kranenburg' per leeftijdscategorie. De linker grafiek toont de resultaten van de 25 tot 55 jarigen, de rechter toont de resultaten van de 55+'ers.

4.1.3 Verbondenheid met Kranenburg

Aspect	Vraag	Totaal	25-55 jr.	55+
Thuisgevoel	Vraag 21	4,72	4,69	4,76
Gevoel een 'Kranenburger' te zijn	Vraag 23	4,3	4,08	4,65
	Vraag 24	4,09	3,85	4,47
Gebruik van voorzieningen in Kranenburg	Vraag 25	3,91	3,62	4,35
	Vraag 26	4,42	4,35	4,53
Gehechtheid aan Kranenburg	Vraag 27	4,53	4,35	4,82
	Vraag 28	3,95	3,77	4,24
Verbondenheid met Kranenburg		4,27	4,1	4,55

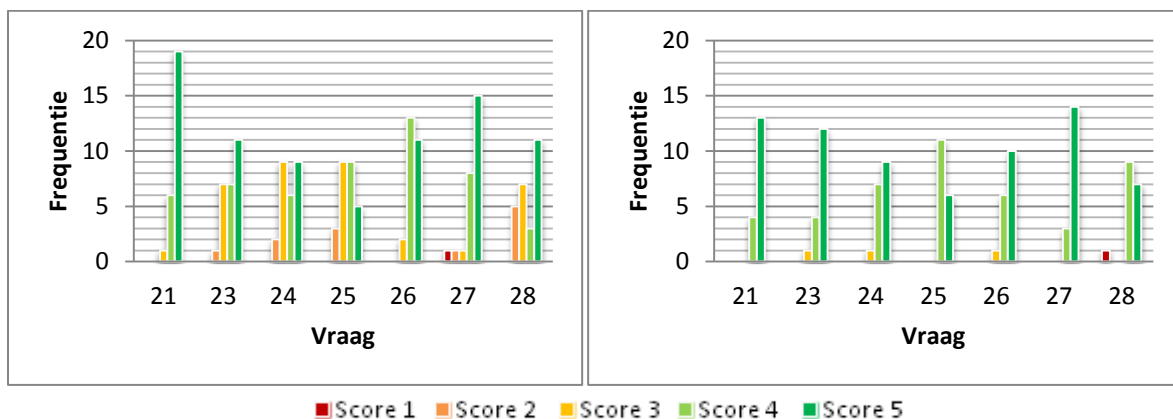
Tabel 5: Gemiddelde scores van Duitse bewoners per vraag voor 'Verbondenheid met Kranenburg'

De gemiddelde score van de Duitse bewoners voor hun verbondenheid met Kranenburg is 4,27 (zie tabel 5). De scores voor de verschillende vragen vallen niet lager uit dan 3,9 en dit is dus uitermate hoog. Als naar de frequentie van scores wordt gekeken in figuur 7, valt op dat vraag 28 de meeste lage scores krijgt. Niet alle Duitsers zijn dus zo gehecht aan Kranenburg dat ze niet graag willen verhuizen naar een andere woonplaats. Vraag 21 krijgt alleen maar hoge scores, dus de Duitse bewoners voelen zich erg thuis in Kranenburg. Ook worden de voorzieningen vaak gebruikt en vinden de Duitse bewoners het belangrijk dat deze behouden blijven voor Kranenburg (vraag 25 en 26). De vragen over de verbondenheid met Kranenburg (vraag 23 en 24) worden redelijk vaak met 'neutraal' beantwoord. Als men over deze vragen wel een duidelijke mening heeft is het echter bijna altijd positief.

Figuur 7: Frequentie van de antwoorden van de Duitse bewoners voor 'Verbondenheid met Kranenburg'

Bij de 55+'ers is de laagste gemiddelde score voor een vraag binnen dit onderdeel 4,24, wat erg hoog is. Bij de 25 tot 55 jarigen scoort de vraag over het gebruik van de Kranenburgse voorzieningen het laagst, maar nog steeds hoger dan 3,5. De Duitse bewoners voelen duidelijk een grote verbondenheid met Kranenburg. Aan figuur 8 is duidelijk te zien dat de ouderen op alle aspecten alleen maar hoge scores geven, terwijl de 25 tot 55 jarigen vaker een score van 2 of 3 geven. De oudere Duitse bewoners voelen duidelijk een grotere verbondenheid met Kranenburg dan hun jongere medebewoners.

Figuur 8: Frequentie van de antwoorden van de Duitse bewoners voor 'Verbondenheid met Kranenburg' per leeftijdscategorie. De linker grafiek toont de resultaten van de 25 tot 55 jarigen, de rechter toont de resultaten van de 55+'ers.

4.1.4 Sociale Cohesie

De totaalscore voor sociale cohesie vanuit het perspectief van de Duitse bewoners komt uit op **3,95**. ($3,71 + 3,86 + 4,27 = 11,84$. $11,84 / 3 = 3,95$) Op een schaal van 1 tot 5 is dit een erg hoge score. De Duitse bewoners hebben volgens deze gegevens dus een groot gevoel van sociale cohesie. Ze hebben vooral een grote verbondenheid met Kranenburg. Ook de sociale netwerken en de burgerlijke cultuur van Kranenburg scoren hoog. Een aspect dat duidelijk nog verbeterd kan worden is 'activiteiten in vrije tijd in Kranenburg'. Duitse bewoners zijn niet vaak lid van Kranenburgse verenigingen en doen weinig vrijwilligerswerk in Kranenburg. Ook kan het aantal vriendschappen tussen Duitse en

Nederlandse bewoners nog toenemen om voor sterkere sociale netwerken te zorgen. Wat betreft 'de burgerlijke cultuur van Kranenburg' is er volgens de Duitsers een verschil in normen en waarden op het vlak van rust op zon- en feestdagen. De mogelijkheid om in de enquête aanvullende opmerkingen te maken is tevens benut om aan te geven dat de integratie van de Nederlanders in Kranenburg niet goed is en dat dit komt doordat ze vaak geconcentreerd wonen en Kranenburg als 'slaapstad' zien. In de ogen van een aantal Duitse respondenten werken de Nederlanders in Nederland, gaan ze daar naar school en doen ze daar boodschappen en komen alleen terug naar Kranenburg om te slapen. Als de Nederlanders zich meer mengen tussen de Duitse bewoners, zou de integratie makkelijker zijn volgens de Duitsers.

Enquêtes met Duitse bewoners van 55 jaar of ouder leveren een hogere score op dan met de Duitse bewoners van 25 tot 55 jaar. Voor de 25 tot 55 jarige Duitse bewoners is de gemiddelde score 3,89 ($3,62 + 3,94 + 4,1 = 11,66$. $11,66 / 3 = 3,89$). Voor de Duitse bewoners van 55 jaar en ouder is de score 4,05 ($3,86 + 3,73 + 4,55 = 12,14$ / $3 = 4,05$). De onderdelen 'sociale netwerken' en 'verbondenheid met Kranenburg' scoren hoger bij de 55+'ers, terwijl het onderdeel 'de burgerlijke cultuur van Kranenburg' hoger scoort bij de 25 tot 55 jarigen. De ouderen hebben gemiddeld grotere sociale netwerken met Nederlanders in Kranenburg en voelen zich meer met Kranenburg verbonden. De 25 tot 55 jarige Duitse bewoners zien minder verschillen tussen de Duitsers en Nederlanders en hun culturen. Dit kan erdoor komen doordat ze door hun minder grote sociale netwerken minder met de Nederlanders te maken hebben. Het contact kan hierdoor oppervlakkiger zijn, waardoor ze minder met de Nederlandse cultuur te maken krijgen.

4.2 Perspectief van de Nederlandse bewoners

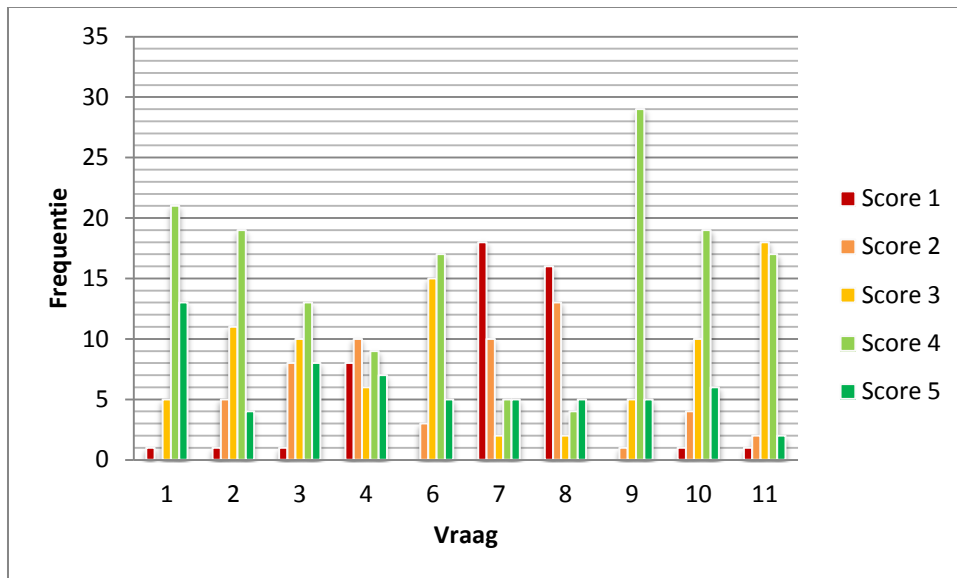
4.2.1 Sociale netwerken

Aspect	Vraag	Totaal	25-55 jr.	55+
Bereidheid tot contact	Vraag 1	4,13	4,08	4,19
	Vraag 2	3,5	3,33	3,75
Mate van contact	Vraag 3	3,47	3,42	3,56
	Vraag 4	2,93	3,08	2,69
Behulpzaamheid	Vraag 6	3,6	3,63	3,56
Activiteiten in Kranenburg in vrije tijd	Vraag 7	2,23	2,29	2,12
	Vraag 8	2,23	2,25	2,19
Interesse in ontwikkelingen in Kranenburg	Vraag 9	3,95	3,92	4
	Vraag 10	3,63	3,54	3,75
Inzet voor verbetering van Kranenburg	Vraag 11	3,43	3,38	3,5
Sociale netwerken		3,31	3,29	3,33

Tabel 6: Gemiddelde scores van Nederlandse bewoners per vraag voor 'Sociale netwerken'

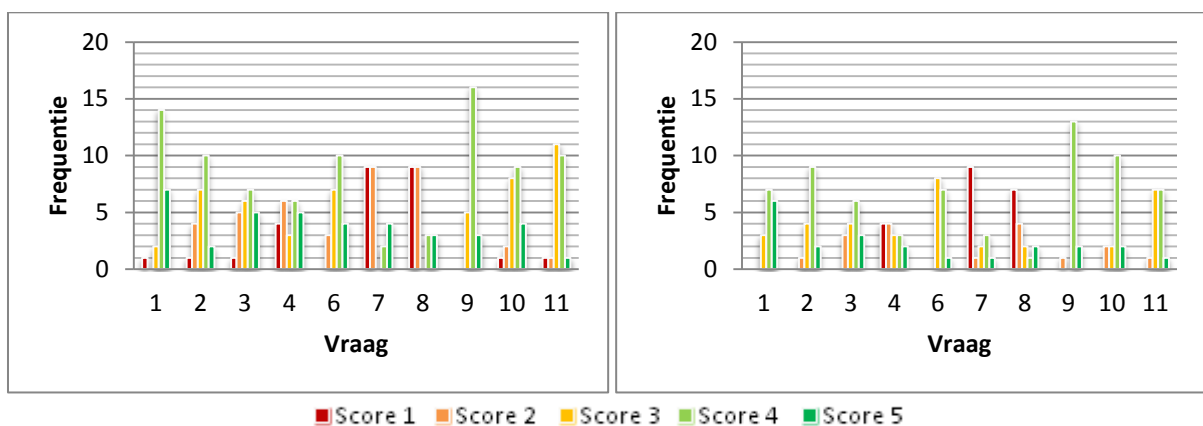
Als de resultaten van alle Nederlandse respondenten worden geanalyseerd, krijgt het onderdeel 'Sociale netwerken' slechts een 3,31 (zie tabel 6). Dit is op een schaal van 1 tot 5 geen hoge score. Deze redelijk lage score wordt vooral veroorzaakt doordat de Nederlandse bewoners niet vaak lid zijn van verenigingen in Kranenburg en doordat ze weinig vrijwilligerswerk uitvoeren. Dit blijkt naast de gemiddelde score voor deze vragen (7 en 8) ook uit de frequentie van lage scores (zie figuur 9). Ook geven weinig Nederlandse respondenten aan dat ze Duitse vrienden hebben die in Kranenburg wonen (vraag 4) en ook geven de Nederlanders redelijk vaak aan dat ze weinig contact hebben met

Duitse bewoners. De bereidheid tot contact met de Duitse bewoners en de interesse in de ontwikkelingen in Kranenburg scoren echter nog redelijk hoog. De sociale netwerken van de Nederlandse bewoners met Duitse bewoners blijken dus niet erg sterk te zijn, wat niet positief is voor de sociale cohesie in het dorp.

Figuur 9: Frequentie van de antwoorden van de Nederlandse bewoners voor 'Sociale netwerken'

De verschillen tussen de leeftijdsgroepen wisselen per vraag, maar gemiddeld wijken de scores weinig van elkaar af. De gemiddelde scores van de Nederlanders van 55 jaar en ouder bestaan uit uitersten; als de gemiddelde score voor een vraag in verhouding met de andere vragen voor dit onderdeel hoog is, dan scoort de vraag bij de 55+'ers nog hoger en andersom scoort een vraag met een in verhouding lage gemiddelde score bij de 55+'ers juist nog lager. Uit figuur 10 blijkt dat vraag 6 over behulpzaamheid van de ouderen geen lage scores krijgt, wat bij de 25 tot 55 jarigen wel het geval is. De Nederlanders van 55 jaar en ouder zullen dus eerder bij Duitse medebewoners aankloppen dan de 25 tot 55 jarige Nederlanders.

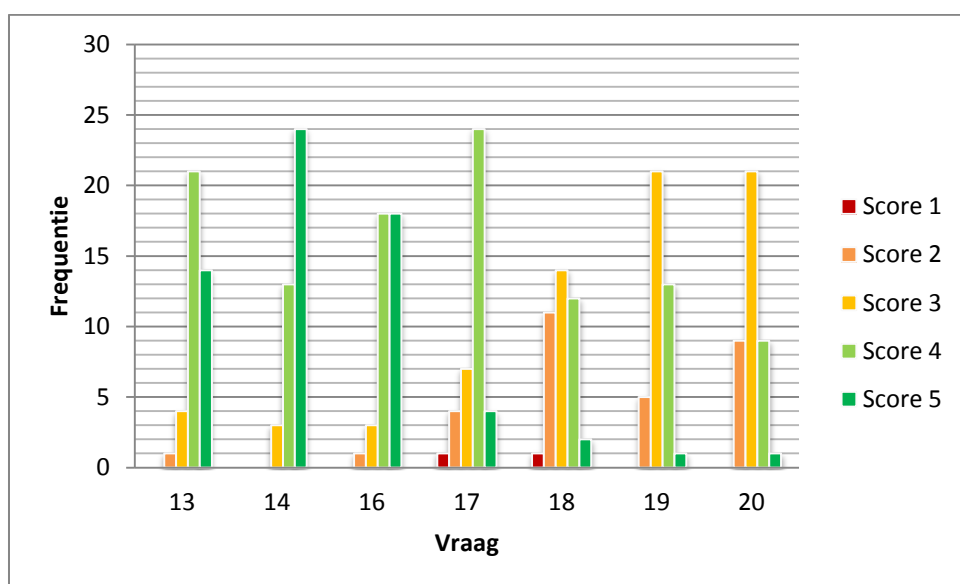
Figuur 10: Frequentie van de antwoorden van de Nederlandse bewoners voor 'Sociale netwerken' per leeftijdscategorie. De linker grafiek toont de resultaten van de 25 tot 55 jarigen, de rechter toont de resultaten van de 55+'ers.

4.2.2 De burgerlijke cultuur van Kranenburg

Aspect	Vraag	Totaal	25-55 jr.	55+
Visie op andere nationaliteit	Vraag 13	4,2	4,21	4,19
	Vraag 14	4,53	4,5	4,56
Gevoel van gelijkwaardigheid	Vraag 16	4,33	4,17	4,56
Overeenkomstige normen en waarden	Vraag 17	3,65	3,46	3,94
	Vraag 18	3,08	2,88	3,38
Overeenkomstige doelen	Vraag 19	3,25	3,17	3,38
	Vraag 20	3,05	2,92	3,25
Burgerlijke cultuur van Kranenburg		3,73	3,62	3,89

Tabel 7: Gemiddelde scores van Nederlandse bewoners per vraag voor 'De burgerlijke cultuur van Kranenburg'

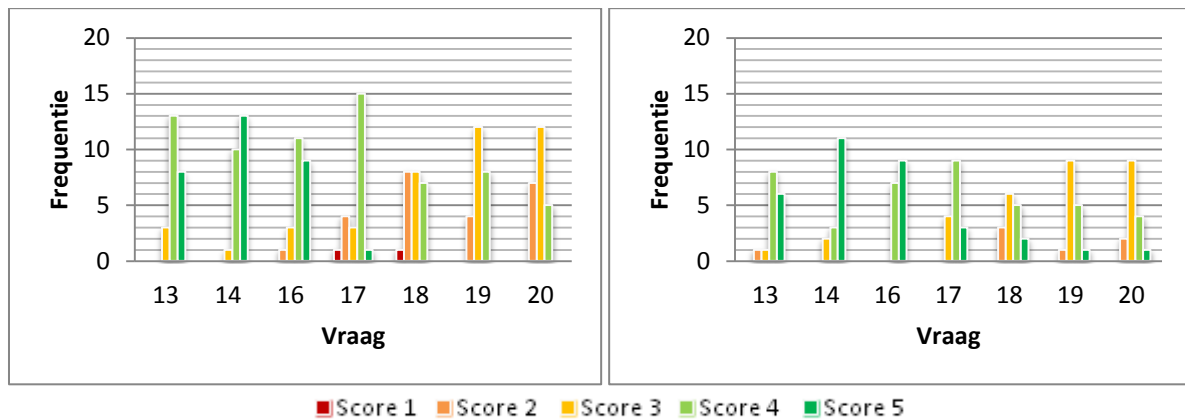
De gemiddelde score van de Nederlandse bewoners voor 'de burgerlijke cultuur van Kranenburg' is 3,73 (zie tabel 7). De aspecten 'visie op de andere nationaliteit' en 'gevoel van gelijkwaardigheid' krijgen ook hier de hoogste score. De vragen over deze aspecten krijgen niet of nauwelijks lage scores (zie figuur 11). Hieruit kan geconcludeerd worden dat niet veel Nederlandse bewoners hun Duitse medebewoners als buitenlanders en bedreigingen zien en dat de Duitsers dus niet als 'others' worden gezien. Vraag 17 en 18 over 'overeenkomstige normen en waarden' krijgen binnen dit onderdeel het vaakst een lage score. Dit kan worden verklaard, aangezien ook de Nederlanders een aantal keer hebben aangegeven dat er verschil bestaat tussen de normen en waarden van beide nationaliteiten wat betreft rust op zondagen en feestdagen. De Nederlanders geven hetzelfde aan als de Duitsers, namelijk dat Duitsers graag rust willen op deze dagen, terwijl dit geen gewoonte is voor de Nederlanders. In tegenstelling tot bij de Duitse respondenten, komt dit verschil hier wel enigszins naar voren in de score voor de vragen over overeenkomstige normen en waarden. Vraag 19 en 20 over 'overeenkomstige doelen' worden erg vaak met 'neutraal' beantwoord, wat niet veel duidelijk maakt over de mening van de Nederlanders over dit aspect.

Figuur 11: Frequentie van de antwoorden van de Nederlandse bewoners voor 'De burgerlijke cultuur van Kranenburg'

De Nederlandse ouderen geven dit onderdeel een hogere gemiddelde score dan de Nederlandse bewoners van middelbare leeftijd. De 25 tot 55 jarigen geven vooral de aspecten

'gemeenschappelijke normen en waarden' en 'gemeenschappelijke doelen' vaker een lage score (zie figuur 12). Vraag 18 over gemeenschappelijke normen en waarden tussen Nederlanders en Duitsers scoort bij beide leeftijdscategorieën redelijk vaak laag, wat verklaard kan worden door het verschil in opvatting over zon- en feestdagen. Verder zijn er geen grote verschillen in de frequentie van scores van de leeftijdsgroepen.

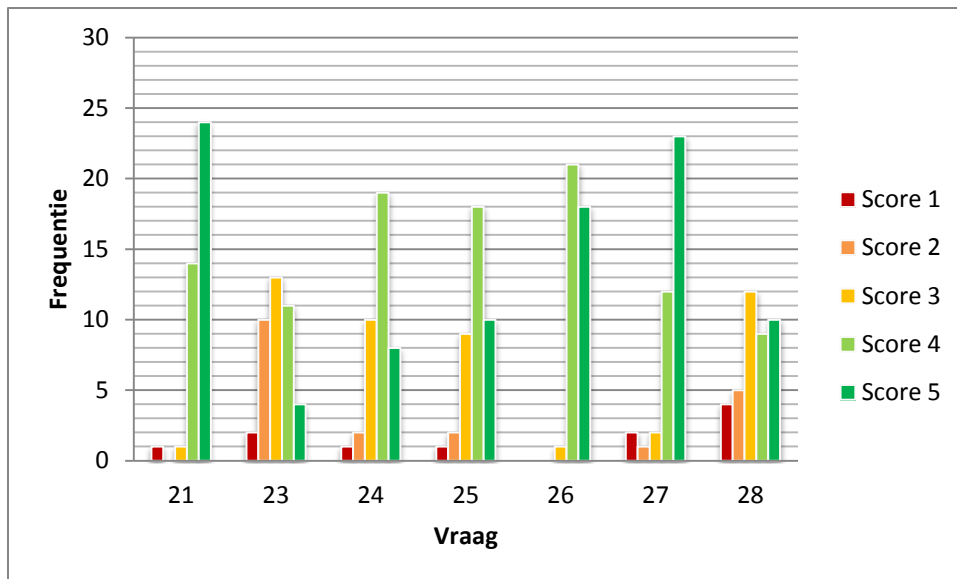
Figuur 12: Frequentie van de antwoorden van de Nederlandse bewoners voor 'De burgerlijke cultuur van Kranenburg' per leeftijdscategorie. De linker grafiek toont de resultaten van de 25 tot 55 jarigen, de rechter toont de resultaten van de 55+'ers.

4.2.3 Verbondenheid met Kranenburg

Aspect	Vraag	Totaal	25-55 jr.	55+
Thuisgevoel	Vraag 21	4,5	4,5	4,5
Gevoel een 'Kranenburger' te zijn	Vraag 23	3,12	2,92	3,44
	Vraag 24	3,77	3,83	3,69
Gebruik van voorzieningen in Kranenburg	Vraag 25	3,85	3,92	3,75
	Vraag 26	4,43	4,46	4,38
Gehechtheid aan Kranenburg	Vraag 27	4,33	4,25	4,44
	Vraag 28	3,4	3,46	3,31
Verbondenheid met Kranenburg		3,91	3,91	3,93

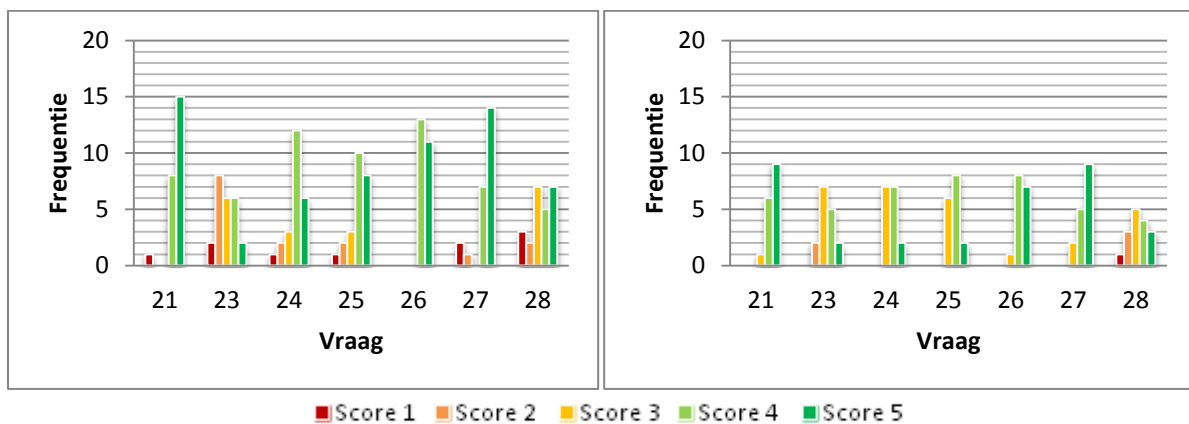
Tabel 8: Gemiddelde scores van Nederlandse bewoners per vraag voor 'Verbondenheid met Kranenburg'

Het gemiddelde voor het onderdeel 'verbondenheid met Kranenburg' van de Nederlandse bewoners is 3,91 (zie tabel 8). De score is op een schaal van 1 tot 5 hoog. Vraag 23 wordt opvallend laag beoordeeld, wat betekent dat de Nederlandse bewoners zich geen echte 'Kranenburger' voelen. Figuur 13 laat daarentegen zien dat vraag 24 wel vaak een hoge score krijgt, dus er zijn Nederlanders die zich geen 'Kranenburger' voelen, maar er wel trots op zijn dat ze in Kranenburg wonen. De positieve scores voor vraag 21 laten zien dat bijna alle Nederlandse respondenten zich thuis voelen in Kranenburg. Ook het gebruik van de voorzieningen en het belang deze te behouden worden hoog beoordeeld. De stelling 'ik zou niet graag in een andere plaats willen wonen dan Kranenburg' wordt niet erg positief beoordeeld.

Figuur 13: Frequentie van de antwoorden van de Nederlandse bewoners voor 'Verbondenheid met Kranenburg'

De vragen over de 'Verbondenheid met Kranenburg' krijgen van de 25 tot 55 jarigen over het algemeen vaker een lage score (zie figuur 14). Vraag 23 krijgt de meeste lage scores, vooral van de 25 tot 55 jarige Nederlandse bewoners. De 25 tot 55 jarige Nederlandse bewoners voelen zich dus niet vaak een echte 'Kranenburger'. Zowel de jongeren als de ouderen geven een aantal lage scores aan vraag 28, waaruit kan worden geconcludeerd dat er van beide leeftijdscategorieën een aantal Nederlanders zijn die niet erg gehecht zijn aan Kranenburg en dat ze het niet erg zouden vinden naar een andere woonplaats te hebben.

Figuur 14: Frequentie van de antwoorden van de Nederlandse bewoners voor 'Verbondenheid met Kranenburg' per leeftijdscategorie. De linker grafiek toont de resultaten van de 25 tot 55 jarigen, de rechter toont de resultaten van de 55+ ers.

4.2.4 Sociale cohesie

De totaalscore voor sociale cohesie vanuit het perspectief van de Nederlandse bewoners van Kranenburg komt uit op **3,65** ($3,31 + 3,73 + 3,91 = 10,95$. $10,95 / 3 = 3,65$). Dit is niet uitermate hoog. Vooral het onderdeel 'sociale netwerken' wordt niet hoog beoordeeld door de Nederlanders. Blijkbaar hebben de Nederlanders in Kranenburg geen groot netwerk aan Duitse kennissen. Dit zal dan ook niet veel sociaal kapitaal opleveren. De mate van contact dat de Nederlandse bewoners hebben met Duitsers kan verbeteren, evenals het aantal Nederlanders dat lid is van Kranenburgse verenigingen en vrijwilligerswerk uitvoert in Kranenburg. De resultaten van de andere twee onderdelen leveren een hogere gemiddelde score op. Bij het onderdeel 'verbondenheid met

Kranenburg' valt op dat de Nederlanders zich niet vaak een 'Kranenburger' voelen en dat ze niet zo gehecht zijn aan Kranenburg dat ze niet naar een andere woonplaats zouden willen verhuizen. Evenals de Duitsers wijzen Nederlanders het verschil in normen en waarden op zon- en feestdagen aan wat betreft het houden van rust. Een aantal Nederlandse bewoners maakt als aanvullende opmerking dat Nederlanders zich beter zouden kunnen integreren. Hiervoor zouden ze meer tussen de Duitse bewoners moeten wonen in de plaats van geconcentreerd in een Nederlandse wijk. Op deze manier zal het contact met de Duitsers toenemen en zal de integratie makkelijker gaan, waardoor de sociale cohesie zal versterken. Volgens een aantal Nederlandse bewoners zou hier ook aan bijgedragen kunnen worden doordat Nederlanders hun kinderen in Kranenburg naar school laten gaan in plaats van in Nederland. Het is opvallend dat de Nederlanders vooral opmerkingen maken over andere Nederlandse bewoners. Dit geeft aan dat zij vinden dat de sociale cohesie kan verbeteren als de Nederlanders maatregelen nemen. Over het voorzieningenaanbod van Kranenburg zijn enkele Nederlandse bewoners van mening dat er zwem- en sportvoorzieningen missen. Dit zou een reden kunnen zijn voor het beperkte aantal Nederlandse bewoners dat lid is van een vereniging. Het verschil in het gemiddelde voor de sociale cohesie tussen de twee leeftijdsgroepen van Nederlanders is niet groot. De enquêtes met Nederlandse bewoners van 25 tot 55 jaar leveren een score op van 3,61 ($3,29 + 3,62 + 3,91 = 10,82$. $10,82 / 3 = 3,61$). Voor de Nederlandse bewoners van 55 jaar en ouder is deze score 3,72 ($3,33 + 3,89 + 3,93 = 11,15$. $11,15 / 3 = 3,72$). Dit kleine verschil wordt voornamelijk veroorzaakt doordat de ouderen het onderdeel 'de burgerlijke cultuur van Kranenburg' een hogere score geven. De 25 tot 55 jarigen geven de aspecten 'overeenkomstige normen en waarden' en 'overeenkomstige doelen' namelijk vaker lagere scores dan de 55+'ers. Ook aan de verschillende aspecten van de 'verbondenheid met Kranenburg' geven de ouderen een redelijk aantal lage scores, terwijl dit aantal bij de 55+'ers verwaarloosbaar is.

4.3 Vergelijking van het Duitse en Nederlandse perspectief

Om het Duitse en het Nederlandse perspectief op de sociale cohesie in Kranenburg te vergelijken, zijn ten eerste de gemiddelden per vraag tegenover elkaar gezet per onderdeel van sociale cohesie. Hiernaast geeft de Mann-Whitney-toets een beeld van de vergelijkbaarheid van de antwoorden van beide nationaliteiten. Met de Mann-Whitney-toets kunnen bij een ordinaal meetniveau twee verschillende steekproeven met elkaar worden vergeleken. (De Vocht, 2007) In dit geval kunnen de resultaten van de Duitse en Nederlandse bewoners worden vergeleken. De nul-hypothese is hier per vraag dat de resultaten van beide groepen gelijk zijn. De alternatieve hypothese is dat de resultaten niet erg gelijk zijn. Per vraag is de Mann-Whitney U berekend. Hoe lager dit getal, hoe meer reden er is de nul-hypothese te verwerpen, in andere woorden, hoe minder de resultaten van de twee groepen overeenkomen. Als de significantie lager dan 0,05 is, betekent dit dat de resultaten van de alternatieve hypothese waar is en dat de nul-hypothese kan worden verworpen.

Als de resultaten van de Duitse en de Nederlandse respondenten worden vergeleken, valt het op dat de enquêtes met de Duitse bewoners een hogere score opleveren voor de sociale cohesie. Ook op elk van de drie verschillende onderdelen is de Duitse score hoger dan die van de Nederlandse bewoners. Dit wordt in de volgende subparagrafen toegelicht.

4.3.1 Sociale netwerken

Aspect	Vraag	Duitsers	Nederlanders
Bereidheid tot contact	Vraag 1	3,86	4,13
	Vraag 2	3,58	3,5
Mate van contact	Vraag 3	3,95	3,47
	Vraag 4	3,58	2,93
Behulpzaamheid	Vraag 6	3,95	3,6
Activiteiten in Kranenburg in vrije tijd	Vraag 7	3,4	2,23
	Vraag 8	2,88	2,23
Interesse in ontwikkelingen in Kranenburg	Vraag 9	4,26	3,95
	Vraag 10	3,95	3,63
Inzet voor verbetering van Kranenburg	Vraag 11	3,7	3,43
Sociale netwerken		3,71	3,31

Tabel 9: Vergelijking van gemiddelde scores van Duitse en Nederlandse bewoners voor 'Sociale netwerken'

Het verschil in score voor de sociale netwerken wijst erop dat de Duitsers hun sociale netwerken met Nederlanders in Kranenburg hoger beoordelen dan de Nederlanders hun sociale netwerken met Duitse bewoners van Kranenburg. De enquêtes met de Duitse bewoners leveren een score van 3,71 op voor de sociale netwerken, de enquêtes met de Nederlandse bewoners leveren een score van 3,31 op (zie tabel 9). De score van de Nederlanders kan redelijk laag genoemd worden, terwijl de score van de Duitsers redelijk hoog is. Dit verschil wordt vooral veroorzaakt door de hogere score die de Duitsers geven aan de mate van contact met de andere nationaliteit (vraag 3 en 4) en aan de activiteiten in Kranenburg in de vrije tijd (vraag 7 en 8). Dit blijkt ook uit de Mann-Whitney U voor deze vragen (zie tabel 10); deze is telkens laag en significant, wat betekent dat de nul-hypothese dat de antwoorden gelijk zijn verworpen kan worden. De Duitse respondenten hebben dus vaker contact met Nederlandse bewoners dan de Nederlandse respondenten met Duitse bewoners. Dit lijkt in eerste instantie tegenstrijdig, maar het is te verklaren door er van uit te gaan is dat er een aantal Nederlanders is dat met veel Duitse bewoners contact heeft, terwijl de overige Nederlanders met weinig of geen Duitse bewoners contact heeft. De Nederlanders zijn veel minder vaak lid van verenigingen en voeren veel minder vrijwilligerswerk uit dan de Duitse bewoners. Dit geldt vooral als alleen de leeftijdscategorie van 55+ wordt bekeken. De Duitse ouderen zijn namelijk veel vaker lid van Kranenburgse verenigingen en voeren ook vaker vrijwilligerswerk uit in Kranenburg. Nederlandse ouderen doen dit nauwelijks. Nederlanders komen hierdoor minder met andere bewoners in contact, waardoor hun sociale netwerken met Duitse bewoners dus ook kleiner zijn. Mogelijk voldoet het aanbod van de verenigingen niet aan de wensen van de Nederlandse bewoners, waardoor ze geen lid willen worden. Tabel 10 toont ook aan dat de antwoorden van de Duitsers en Nederlanders op vraag 6 en 9 een ongelijke spreiding vertonen. Op deze vragen is de gemiddelde score van beide nationaliteiten echter wel hoog. De Duitsers geven een hogere score aan de behulpzaamheid en willen vaker op de hoogte zijn van wat er in Kranenburg gebeurt, maar ook de Nederlanders beoordelen deze aspecten hoog. Als de antwoorden van de leeftijdscategorieën van de Duitsers en Nederlanders worden vergeleken, komen er geen nieuwe verschillen in scores naar voren.

Vraag	Mann-Whitney U	Asymp. Sig. (2-tailed)
Vraag1	703	0,121
Vraag2	850,5	0,926
Vraag3	643,5	0,04
Vraag4	633,5	0,034
Vraag6	650,5	0,038
Vraag7	508,5	0,001
Vraag8	625	0,027
Vraag9	637,5	0,02
Vraag10	692,5	0,102
Vraag11	697	0,108

Tabel 10: Mann-Whitney-toets voor vragen van onderdeel 'Sociale netwerken'

4.3.2 De burgerlijke cultuur van Kranenburg

Aspect	Vraag	Duitsers	Nederlanders
Visie op andere nationaliteit	Vraag 13	4,26	4,2
	Vraag 14	4,53	4,53
Gevoel van gelijkwaardigheid	Vraag 16	4,21	4,33
Overeenkomstige normen en waarden	Vraag 17	3,77	3,65
	Vraag 18	3,72	3,08
Overeenkomstige doelen	Vraag 19	3,37	3,25
	Vraag 20	3,14	3,05
Burgerlijke cultuur		3,86	3,73

Tabel 11: Vergelijking van gemiddelde scores van Duitse en Nederlandse bewoners voor 'De burgerlijke cultuur van Kranenburg'

De gemiddelde score voor het onderdeel 'De burgerlijke cultuur van Kranenburg' van de Duitse bewoners (3,86) en de Nederlandse bewoners (3,73) verschilt niet heel veel (zie tabel 11). Toch beoordelen de Duitse bewoners dit onderdeel hoger. Dit verschil komt het duidelijkst naar voren bij vraag 18: of Duitsers en Nederlanders dezelfde normen en waarden hebben. Dit blijkt zowel uit de gemiddelde score als uit de berekende Mann-Whitney U (zie tabel 12). De Duitse bewoners zijn het meer met de stelling eens dan de Nederlandse bewoners. Dit verschil komt het duidelijkst naar voren in de leeftijdscategorie van 25 tot 55 jaar. Een verschil in normen en waarden dat via de aanvullende opmerkingen naar voren kwam van beide kanten is dat Duitsers zon- en feestdagen als echte rustdagen zien en Nederlanders dit niet doen. Dit verklaart echter niet het verschil in de score voor deze vraag. In de ogen van de Duitsers komen de normen en waarden van de Nederlandse en Duitse bewoners redelijk goed overeen, terwijl dit in de ogen van de Nederlanders minder het geval is. Dit wijst erop dat de Nederlanders de Duitsers meer als 'others' beschouwen met andere normen en waarden dan andersom. De hoge scores van zowel de Nederlanders als de Duitsers voor de aspecten 'visie op de andere nationaliteit' en 'gevoel van gelijkheid' geven echter aan dat er weinig reden is om aan te nemen dat er sprake is van 'otherness'. Mann-Whitney U voor de andere vragen is ook telkens hoog en de antwoorden zijn dus redelijk gelijk. De score voor het gehele onderdeel is door zowel de

Duitsers als de Nederlanders redelijk hoog beoordeeld, wat er dus op wijst dat er in redelijk sterke mate sprake is van een gezamenlijke burgerlijke cultuur in Kranenburg.

Vraag	Mann-Whitney U	Asymp. Sig. (2-tailed)
Vraag13	814	0,638
Vraag14	855	0,958
Vraag16	743,5	0,23
Vraag17	808	0,608
Vraag18	557,5	0,004
Vraag19	786,5	0,463
Vraag20	800,5	0,564

Tabel 12: Mann-Whitney-toets voor vragen van onderdeel 'De burgerlijke cultuur van Kranenburg'

4.3.3 Verbondenheid met Kranenburg

Aspect	Vraag	Duitsers	Nederlanders
Thuisgevoel	Vraag 21	4,72	4,5
Gevoel een 'Kranenburger' te zijn	Vraag 23	4,3	3,12
	Vraag 24	4,09	3,77
Gebruik van voorzieningen in Kranenburg	Vraag 25	3,91	3,85
	Vraag 26	4,42	4,43
Gehechtheid aan Kranenburg	Vraag 27	4,53	4,33
	Vraag 28	3,95	3,4
Verbondenheid		4,27	3,91

Tabel 13: Vergelijking van gemiddelde scores van Duitse en Nederlandse bewoners voor 'Verbondenheid met Kranenburg'

Er is een redelijk groot verschil in de verbondenheid die de Duitse bewoners met Kranenburg voelen en de verbondenheid die de Nederlandse bewoners voelen. De Duitse bewoners beoordelen dit aspect gemiddeld met 4,27, de Nederlandse bewoners met 3,91 (zie tabel 13). Beide scores zijn erg positief te noemen. Wat vooral opvalt is dat de Nederlanders zich niet vaak een echte 'Kranenburger' voelen (vraag 23). De Mann-Whitney U voor deze vraag is heel laag en significant (zie tabel 14); de antwoorden van de Duitsers en Nederlanders zijn duidelijk niet gelijk.

Vraag	Mann-Whitney U	Asymp. Sig. (2-tailed)
Vraag21	732,5	0,155
Vraag23	355,5	0
Vraag24	695,5	0,114
Vraag25	841,5	0,857
Vraag26	849	0,91
Vraag27	765	0,312
Vraag28	644,5	0,042

Tabel 14: Mann-Whitney-toets voor vragen van onderdeel 'Verbondenheid met Kranenburg'

De Duitsers voelen zich juist bijna altijd een echte 'Kranenburger'. De gemiddelde score voor vraag 24 wijst uit dat de Nederlanders er ook minder trots op zijn dat ze in Kranenburg wonen. De Duitse bewoners (vooral de 55+'ers) zouden gemiddeld ook minder graag verhuizen naar een andere woonplaats dan de Nederlanders (vraag 28); de Mann-Whitney U voor deze vraag bevestigt deze uitspraak. De Duitsers voelen zich op basis van deze gegevens dus duidelijk meer verbonden met Kranenburg dan de Nederlanders.

4.3.4 Sociale cohesie

Sociale cohesie	Duitsers	Nederlanders
Totaal	3,95	3,65
25-55	3,89	3,61
55+	4,05	3,72

Tabel 15: Vergelijking van gemiddelde scores van Duitse en Nederlandse bewoners voor de sociale cohesie in Kranenburg.

De enquêtes met de Duitse bewoners leveren een score op van 3,95 voor de totale sociale cohesie, voor de Nederlandse bewoners is deze score 3,65 (zie tabel 15). Dit verschil wordt voornamelijk veroorzaakt doordat de Duitsers een groter sociaal netwerk met Nederlanders hebben en zich meer verbonden voelen met Kranenburg. De Duitsers hebben onder andere grotere sociale netwerken doordat ze vaker lid zijn van verenigingen en meer vrijwilligerswerk uitvoeren. De Duitsers voelen zich meer verbonden met Kranenburg omdat ze zich meer 'Kranenburger' voelen en minder graag uit Kranenburg willen verhuizen. De verschillen in score voor deze aspecten worden ook mede veroorzaakt doordat veel Nederlanders Kranenburg als slaapstad zien, waar ze niet werken, naar school gaan en boodschappen doen, maar vooral slapen. Hierdoor kunnen er minder makkelijk sociale netwerken worden opgebouwd en voelt zich men ook niet snel met Kranenburg verbonden. De burgerlijke cultuur van Kranenburg wordt ongeveer gelijk beoordeeld door beide nationaliteiten. Er is echter één gewoonte waar een duidelijk verschil in bestaat. De Duitse bewoners zien zon- en feestdagen als echte rustdagen, waarop geen overlast wordt veroorzaakt. De Nederlanders hebben deze gewoonte niet en dat zorgt voor confrontaties. De Nederlanders en Duitsers zien elkaar niet echt als buitenlanders en bedreigingen en voelen zich gelijkwaardig aan elkaar. Er is dus geen sprake van 'otherness'. De lagere score van de Nederlanders voor 'overeenkomstige normen en waarden' is niet genoeg reden om aan te nemen dat er wel sprake is van 'otherness' van de zijde van de Nederlanders. In dit onderzoek is het verschil in nationaliteit aanleiding geweest om twee verschillende sociale groepen te onderscheiden. De verschillen in nationaliteit, taal en in mindere mate verschil in normen, waarden en doelen geven hier ook genoeg reden toe, maar van een echt harde tweedeling is geen sprake. De groepen zijn niet erg vijandig naar elkaar, maar zijn eerder twee groepen die ondanks hun verschillen zo goed mogelijk proberen samen te leven. Ook in beide leeftijdsgroepen geven de Duitsers een hogere score aan de sociale cohesie dan de Nederlanders. Zowel de Duitse als de Nederlandse ouderen geven hogere scores dan hun 25 tot 55 jarige landgenoten. Het lijkt aannemelijk dat dit wordt veroorzaakt doordat de ouderen vaker thuis zijn en dus meer activiteiten in Kranenburg uitvoeren, waardoor ze meer contacten hebben in het dorp en zich meer verbonden voelen met Kranenburg.

5. Conclusies en aanbevelingen

5.1 Conclusies

Er kan worden geconcludeerd dat er in Kranenburg sprake is van redelijk sterke sociale cohesie tussen de Duitse en Nederlandse bewoners van Kranenburg. Op het vlak van ruimtelijk georiënteerde sociale netwerken is nog winst te behalen. Er zijn niet uitermate veel bewoners lid van verenigingen en ze doen ook niet heel veel vrijwilligerswerk. Dit geldt voornamelijk voor de Nederlandse bewoners en in mindere mate voor de Duitse bewoners van 25 tot 55 jaar. De Duitsers van 55 jaar en ouder zijn wel vaak lid van Kranenburgse verenigingen en doen ook vaker vrijwilligerswerk in Kranenburg. De sociale netwerken zijn dus niet optimaal, wat ook het sociaal kapitaal beïnvloed. Het sociaal kapitaal is dus ook niet optimaal, waardoor hetzelfde geldt voor de mate van collectieve actie om Kranenburg te verbeteren. Men geeft echter wel aan bereid te zijn tot contact, wat een belangrijk uitgangspunt is om de sociale netwerken te vergroten. De Duitse sociale netwerken met daarin Nederlanders zijn groter dan de sociale netwerken van de Nederlanders met daarin Duitsers. Een reden voor dit verschil is dat Nederlanders vaak nog in Nederland werken, in Nederland naar school gaan en hun boodschappen in Nederland doen. Kranenburg wordt door sommige Nederlanders als slaapstad gebruikt, waardoor contact met medebewoners niet vaak voor komt. Ook wonen de Nederlandse bewoners vaak geconcentreerd in 'Nederlandse straten', wat het contact met Duitse dorpsgenoten niet ten goede komt.

Er blijkt in sterke mate één gemeenschappelijke burgerlijke cultuur in Kranenburg onder de Duitsers en Nederlanders te zijn. Men ziet elkaar ongeacht de nationaliteit als gelijken. Hieruit kan geconcludeerd worden dat er niet veel bewoners van Kranenburg hun medebewoners van de andere nationaliteit als 'others' zien. Zij die de bewoners van de andere nationaliteit wel als buitenlanders en bedreigingen zien, zijn over het algemeen ouderen, hoewel dit aantal niet erg groot is. De normen, waarden en doelen van de bewoners komen ook redelijk overeen, hoewel de scores voor deze aspecten binnen dit onderdeel het meest wisselen. Er is één gewoonte waarin de Duitsers en Nederlanders duidelijk verschillen en die ook confrontaties tussen de twee nationaliteiten oplevert. Duitse bewoners van Kranenburg zien zondagen en feestdagen namelijk als echte rustdagen, waarop geen werk wordt verricht en geen overlast wordt veroorzaakt voor omwonenden. De Nederlandse bewoners hebben deze gewoonte niet en zijn regelmatig in hun tuin aan het werk op zondagen. Dit is echter slechts één gewoonte waarin het verschil in cultuur duidelijk naar voren komt. Over het algemeen is er sprake van een redelijk gemeenschappelijke burgerlijke cultuur in Kranenburg.

De verbondenheid die bewoners voelen met Kranenburg is het meest positieve onderdeel van de sociale cohesie in Kranenburg. Vooral bij de Duitsers is deze verbondenheid erg sterk. Van beide nationaliteiten voelt de groep 55+'ers een sterkere verbondenheid met Kranenburg dan hun 25 tot 55 jarige landgenoten. Er wordt vooral vaak aangegeven dat men zich erg thuis voelt in Kranenburg. De Nederlandse bewoners geven minder vaak aan zich 'Kranenburger' te voelen en dit geldt vooral voor de 25 tot 55 jarige Nederlandse bewoners. De Nederlandse bewoners zouden ook sneller verhuizen naar een huis buiten Kranenburg. Toch is ook bij de Nederlanders de verbondenheid met Kranenburg het meest positieve onderdeel wat betreft de gemiddelde score.

De sociale cohesie tussen de Nederlandse en Duitse bewoners in Kranenburg is dus redelijk sterk. De verbondenheid met het dorp is het sterkste onderdeel. De gehechtheid van de Nederlandse bewoners van het dorp kan nog enigszins verbeteren, evenals het voelen van een echte 'Kranenburger'. Wat betreft de gemeenschappelijke burgerlijke cultuur kunnen de overeenkomsten in normen en waarden nog verbeteren. De Duitsers en Nederlanders zien elkaar niet als 'others'. De sociale netwerken van de bewoners kunnen nog worden uitgebreid met meer bewoners van de andere nationaliteit. Deelname aan het verenigingsleven en het uitvoeren van vrijwilligerswerk kan ook nog toenemen om voor een sterkere sociale cohesie te zorgen.

De 55+'ers dragen meer bij aan de sociale cohesie dan de 25 tot 55 jarigen. Dit geldt voor beide nationaliteiten. Dit wordt vooral veroorzaakt doordat de ouderen over het algemeen meer thuis en in Kranenburg zijn en daardoor meer contact met dorpsgenoten hebben.

Dat de twee nationaliteiten in dit onderzoek als verschillende sociale groepen werden gezien is terecht. Het verschil in taal, verbondenheid met het dorp, normen en waarden en contact met dorpsgenoten verantwoordt deze keuze. De sociale groepen zijn echter geen echte vijanden die met elkaar concurreren, maar moeten gezien worden als twee sociale groepen die zo prettig mogelijk proberen samen te leven ondanks hun verschillen.

5.2 Aanbevelingen

Ondanks de redelijk sterke sociale cohesie die is geconstateerd in Kranenburg, zijn er nog wel verbeterpunten aan te wijzen. Deze aanbevelingen kan gemeente Kranenburg gebruiken om de sociale cohesie in het dorp te versterken.

Dit geldt vooral voor de sociale netwerken van de bewoners met daarin bewoners van de andere nationaliteit. Het aantal bewoners dat lid is van verenigingen kan worden gestimuleerd door nieuwe verenigingen op te richten. Onderzoek naar de wensen van bewoners voor nieuwe verenigingen kan hier richting aan geven. In dit onderzoek kwam al enigszins naar voren dat Nederlandse bewoners een zwembad en sportvoorzieningen missen. Dit zou met nieuwe verenigingen kunnen worden gecombineerd. Uit de resultaten van de enquête blijkt dat de Duitse ouderen al wel vaak lid zijn van verenigingen, dus op hen hoeven nieuwe verenigingen niet te worden gericht. Het stimuleren van vrijwilligerswerk is moeilijker, er moet namelijk wel werk zijn waarvoor vrijwilligers kunnen worden ingezet. Werkplekken voor vrijwilligers zouden kunnen worden uitgebreid door de komst van nieuwe verenigingen en voorzieningen. Op deze manier kunnen de Nederlanders Kranenburg ook minder als slaapstad gaan zien en zich meer onder de bewoners mengen. Het toegankelijk maken van de basisscholen voor Nederlandse kinderen, waar al een begin in is gemaakt door een Nederlandse leraar aan te nemen op één van de scholen, kan het deelnemen aan het Kranenburgse dagelijkse leven door de Nederlandse bewoners ook versterken, waardoor zij meer contact met hun Duitse dorpsgenoten kunnen krijgen.

Als de Nederlandse bewoners meer tussen de Duitse bewoners zouden wonen in de plaats van geconcentreerd in Nederlandse straten, zouden de contacten met de andere nationaliteit ook toenemen. Dit is een aspect dat niet makkelijk te beïnvloeden is, mensen bepalen immers zelf waar ze gaan wonen. Deze aanbeveling is daarom vooral gericht aan de Nederlandse bewoners. Er moet echter ook rekening mee worden gehouden dat men afhankelijk is van beschikbare woonruimte tussen de Duitse bewoners. Ook hebben de Nederlanders er waarschijnlijk vaak voor gekozen om in

de nieuwbouwwijken te gaan wonen in verband met de bouwvoordelen (huizen zijn vaak zelf te ontwerpen en er is veel ruimte) en niet omdat er veel Nederlanders wonen. Mochten de Nederlanders zich qua woonlocatie meer mengen tussen de Duitsers, dan zal het contact met de Duitse bewoners verbeteren en kunnen de Nederlanders zich mogelijk zelfs meer een echte 'Kranenburger' gaan voelen in de plaats van een Nederlander die in Kranenburg woont.

Er kan door de gemeente Kranenburg geprobeerd worden het verschil in gewoontes voor zondagen en feestdagen van Duitsers en Nederlanders duidelijk te maken aan huidige en nieuwe bewoners van het dorp. Op deze manier kan er meer begrip voor elkaars normen en waarden worden opgewekt, waardoor conflicten hierover minder zullen voorkomen.

Literatuurlijst

- Dekker, K.K. & Bolt, G.S. (2004). *Social cohesion in heterogeneous neighbourhoods in the Netherlands: the cases of Bouwlust and Hoograven*. Cities Futures conference: Chicago (2004, July 8 - 2004, July 10).
- De Vocht, A. (2007). *Basishandboek SPSS 15 : statistiek met SPSS 15*. Utrecht: Bijleveld
- Festinger, L. (1950). Informal social communication. *Psychological Review*, 57. pp. 271-282
- Forrest, R., & Kearns, A. (2000). Social cohesion and multilevel urban governance. *Urban studies*, 37/5-6, pp. 995-1017.
- Forrest, R., & Kearns, A. (2001). Social cohesion, social capital and the neighbourhood. *Urban Studies*, 38/12, pp. 2125-2143.
- Friedkin, N. E. (2004). Social Cohesion. *Annual Reviews Sociology*, 30, pp. 409-425.
- Gupta, A., & Fergus, J. (1992). Beyond 'Culture': Space, Identity and the Politics of Difference. *Cultural Anthropology*, 7/1, pp. 6-23.
- Hart, de J., Knol, F., Maas-de Waal, C., Roes, T. (2002). *Zekere banden: sociale cohesie, leefbaarheid en veiligheid*. Sociaal en Cultureel Planbureau: Den Haag
- Korzilius, H. (2008). *De kern van survey-onderzoek*. Van Gorcum: Assen
- Knudsen, B., Florida, R., Rousseau, D. (2005). Bridging and bonding: A Multi-dimensional approach to regional social capital. Rotman School of Management, The Martin Prosperity Institute: Toronto.
- Libo, L. (1953). *Measuring Group Cohesiveness*. Ann Arbor, Michigan Press: Institute for Social Research
- Massey, D. (1991). The political place of locality studies, *Environment and Planning A*, 23, pp. 267-282.
- Portes, A., & Sensenbrenner, J. (1993). Embeddedness and immigration: notes on the social determinants of economic action. *American journal of sociology* 98. pp. 1320-1350.
- Putnam, R. D. (1993) *Making Democracy Work: Civic Traditions in Modern Italy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Schlicher, S. (2011) *Demografische krimp: krimpend woongeluk? Over het verband tussen huishoudenskrimp en sociale cohesie*. (Bachelorscriptie) Radboud Universiteit Nijmegen: Nijmegen
- Schnabel, P. (2000). Vergroting van de maatschappelijke cohesie door versterking van de sociale infrastructuur. Probleemverkenning en aanzet tot beleid. In: R.P. Hortulanus en J.E.M. Machielse (Eds.), *In de marge. Sociaal debat nr. 1* (pp. 21-34). Den Haag: Elsevier bedrijfsinformatie bv.
- Schnabel, P., Bijl, R., Hart, de J. (2008). *Betrekkelijke betrokkenheid: Studies in sociale cohesie: Sociaal en Cultureel Rapport 2008*. Sociaal en Cultureel Planbureau: Den Haag

Strüver, A. (2005). Spheres of transnationalism within the European union: On open doors, thresholds and drawbridges along the Dutch–German border, *Journal of Ethnic and Migration Studies*, 31/2, pp. 323-343

Tajfel, H., & Turner, J. C. (1986). The social identity theory of inter-group behavior. In S. Worchel and L. W. Austin (eds.), *Psychology of Intergroup Relations*. Chicago: Nelson-Hall

Van Houtum, H., & Gielis, R. (2006). Elastic migration: the case of Dutch short-distance transmigrants to the borderlands of Belgium and Germany. *Tijdschrift voor Economische en Sociale Geografie*, 97/2, pp. 191-198

Wilton, R. D. (1998) The Constitution of Difference: Space and Psyche in Landscapes of Exclusion, *Geoforum*, 29, pp. 173–185.

Bijlage I: Enquêtes

Enquête 'Sociale cohesie in Kranenburg'

Geachte meneer/mevrouw,

Als student sociale geografie aan de Radboud Universiteit Nijmegen, doe ik onderzoek naar de sociale cohesie in uw dorp, Kranenburg. Ik richt het onderzoek vooral op het samenleven van de Duitse en de Nederlandse bewoners van Kranenburg. Hierbij zijn uw sociale netwerken, de lokale cultuur en uw verbondenheid aan Kranenburg van belang. Het doel van het onderzoek is er achter te komen in hoeverre er sprake is van sociale cohesie tussen de Nederlandse en Duitse bewoners van Kranenburg. De resultaten kunnen verbeterpunten naar voren brengen.

Ik wil u vragen deze enquête in te vullen. De enquête is bedoeld voor zowel Nederlandse als Duitse inwoners van Kranenburg. De enquête is anoniem en de resultaten zullen alleen voor mijn onderzoek worden gebruikt. Het invullen van de enquête zal ongeveer 5 tot 10 minuten in beslag nemen.

De enquête bestaat uit een aantal stellingen, die in drie categorieën zijn verdeeld. Op elke vraag kunt u antwoorden met: Helemaal oneens, oneens, neutraal, eens of helemaal eens. Kruis bij elke vraag het bolletje aan bij het antwoord waar u zich het meest in kan vinden. Gelieve alle vragen in te vullen, anders is de enquête onbruikbaar.

Persoonlijke gegevens

Wat is uw leeftijd?

Wat is uw nationaliteit?.....

Sociale netwerken

1. Duitse bewoners van Kranenburg zijn bereid tot het maken van een praatje.

☐ Helemaal oneens ☐ Oneens ☐ Neutraal ☐ Eens ☐ Helemaal eens

2. Ik heb behoefte aan contact met Duitse bewoners van Kranenburg.

☐ Helemaal oneens ☐ Oneens ☐ Neutraal ☐ Eens ☐ Helemaal eens

3. Ik heb vaak contact met Duitse bewoners van Kranenburg.

☐ Helemaal oneens ☐ Oneens ☐ Neutraal ☐ Eens ☐ Helemaal eens

4. Ik heb Duitse vrienden die in Kranenburg wonen.

☐ Helemaal oneens ☐ Oneens ☐ Neutraal ☐ Eens ☐ Helemaal eens

5. Ik ben bereid mijn Duitse medebewoners ergens mee te helpen als zij dat nodig hebben.

☐ Helemaal oneens ☐ Oneens ☐ Neutraal ☐ Eens ☐ Helemaal eens

6. Ik zal snel bij een Duitse medebewoner aan kloppen als ik ergens hulp bij nodig heb.

☐ Helemaal oneens ☐ Oneens ☐ Neutraal ☐ Eens ☐ Helemaal eens

7. Ik ben lid van één of meer van de verenigingen in Kranenburg.

☐ *Helemaal oneens* ☐ *Oneens* ☐ *Neutraal* ☐ *Eens* ☐ *Helemaal eens*

8. Ik doe wel eens vrijwilligerswerk in Kranenburg.

☐ *Helemaal oneens* ☐ *Oneens* ☐ *Neutraal* ☐ *Eens* ☐ *Helemaal eens*

9. Ik wil op de hoogte zijn van wat er gebeurt in Kranenburg.

☐ *Helemaal oneens* ☐ *Oneens* ☐ *Neutraal* ☐ *Eens* ☐ *Helemaal eens*

10. Ik volg de ontwikkelingen en werkzaamheden van Gemeente Kranenburg.

☐ *Helemaal oneens* ☐ *Oneens* ☐ *Neutraal* ☐ *Eens* ☐ *Helemaal eens*

11. Ik ben bereid me in te zetten voor verbeteringen in Kranenburg.

☐ *Helemaal oneens* ☐ *Oneens* ☐ *Neutraal* ☐ *Eens* ☐ *Helemaal eens*

12. De bewoners van Kranenburg nemen vaak collectieve actie om problemen op te lossen.

☐ *Helemaal oneens* ☐ *Oneens* ☐ *Neutraal* ☐ *Eens* ☐ *Helemaal eens*

De burgerlijke cultuur van Kranenburg

13. Ondanks de andere nationaliteit zie ik de Duitse bewoners niet als buitenlanders.

☐ *Helemaal oneens* ☐ *Oneens* ☐ *Neutraal* ☐ *Eens* ☐ *Helemaal eens*

14. Ondanks de andere nationaliteit zie ik de Duitse bewoners niet als een bedreiging.

☐ *Helemaal oneens* ☐ *Oneens* ☐ *Neutraal* ☐ *Eens* ☐ *Helemaal eens*

15. Ik voel mij geaccepteerd in Kranenburg.

☐ *Helemaal oneens* ☐ *Oneens* ☐ *Neutraal* ☐ *Eens* ☐ *Helemaal eens*

16. Ik voel me gelijkwaardig aan de Duitse bewoners van Kranenburg.

☐ *Helemaal oneens* ☐ *Oneens* ☐ *Neutraal* ☐ *Eens* ☐ *Helemaal eens*

17. Duitse bewoners van Kranenburg hebben veel dezelfde normen en waarden als ik heb.

☐ *Helemaal oneens* ☐ *Oneens* ☐ *Neutraal* ☐ *Eens* ☐ *Helemaal eens*

18. De Duitse en de Nederlands bewoners van Kranenburg hebben dezelfde normen en waarden.

☐ *Helemaal oneens* ☐ *Oneens* ☐ *Neutraal* ☐ *Eens* ☐ *Helemaal eens*

19. Duitse bewoners van Kranenburg streven veel dezelfde doelen na als ik.

☐ *Helemaal oneens* ☐ *Oneens* ☐ *Neutraal* ☐ *Eens* ☐ *Helemaal eens*

20. De Duitse en de Nederlands bewoners van Kranenburg streven dezelfde doelen na.

☐ *Helemaal oneens* ☐ *Oneens* ☐ *Neutraal* ☐ *Eens* ☐ *Helemaal eens*

Verbondenheid met Kranenburg

21. Ik voel me thuis in Kranenburg.

☐ *Helemaal oneens* ☐ *Oneens* ☐ *Neutraal* ☐ *Eens* ☐ *Helemaal eens*

22. Ondanks de aanwezigheid van de vele Duitse bewoners voel ik mij geen vreemdeling.

☐ *Helemaal oneens* ☐ *Oneens* ☐ *Neutraal* ☐ *Eens* ☐ *Helemaal eens*

23. Ik voel me een echte 'Kranenburger'.

☐ *Helemaal oneens* ☐ *Oneens* ☐ *Neutraal* ☐ *Eens* ☐ *Helemaal eens*

24. Ik ben er trots op dat ik in Kranenburg woon.

☐ *Helemaal oneens* ☐ *Oneens* ☐ *Neutraal* ☐ *Eens* ☐ *Helemaal eens*

25. Ik maak veel gebruik van de voorzieningen van Kranenburg.

☐ *Helemaal oneens* ☐ *Oneens* ☐ *Neutraal* ☐ *Eens* ☐ *Helemaal eens*

26. Ik vind het belangrijk dat de voorzieningen in Kranenburg blijven bestaan.

☐ *Helemaal oneens* ☐ *Oneens* ☐ *Neutraal* ☐ *Eens* ☐ *Helemaal eens*

27. Ik wil de komende jaren in Kranenburg blijven wonen.

☐ *Helemaal oneens* ☐ *Oneens* ☐ *Neutraal* ☐ *Eens* ☐ *Helemaal eens*

28. Ik zou niet graag in een andere plaats willen wonen dan Kranenburg.

☐ *Helemaal oneens* ☐ *Oneens* ☐ *Neutraal* ☐ *Eens* ☐ *Helemaal eens*

Heeft u na het invullen van de vragen nog andere opmerkingen?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Hartelijk bedankt voor uw medewerking!

Luuk Arends
Student sociale geografie, Radboud Universiteit Nijmegen
E-mailadres: luuk.arends@student.ru.nl

Umfrage „Sozialer Zusammenhalt in Kranenburg“

Sehr geehrte Dame/Herr

Als Student in die soziale Geographie an die Radboud Universiteit Nijmegen untersuche ich den soziale Zusammenhalt in ihrem Dorf, Kranenburg. Ich richte die Untersuchung vor allem auf das Zusammenleben von die Deutsche und Niederländische Bewohner von Kranenburg. Hierbei sind ihre soziale Netzwerken, die lokale Kultur und ihre Verbundenheit zu Kranenburg wichtig. Das Ziel des Untersuchs ist, heraus zu finden in wie fern soziale Zusammenhalt zwischen Deutsche und Niederländische Bewohner von Kranenburg existiert. Die Resultate könnten Sachen ans Licht bringen welche verbessert werden können.

Ich möchte Ihnen fragen diese Umfrage aus zu füllen. Die Umfrage ist gedacht für Deutsche sowie Niederländische Einwohner von Kranenburg. Die Umfrage ist anonym und die Resultate werden nur für meine Untersuchung verwendet werden. Das ausfüllen von die Umfrage wird etwa 5 bis 10 Minuten beschlagnahmen.

Die Umfrage umfasst einige Behauptungen, welche in drei Kategorien verteilt sind. Auf jede Frage können Sie antworten mit: gar nicht einverstanden, nicht einverstanden, neutral, einverstanden, ganz einverstanden. Kreuzen Sie bitte bei jede frage die Antwort an, wo mit Sie sich am meisten vereinen können. Bitte alle Fragen zu beantworten, da sonst die Umfrage unbrauchbar wird.

Persönliche daten

Was ist ihr Alter?

Welche Nationalität haben Sie?

Sociale Netzwerke

1. Die Niederländisch Bewohner von Kranenburg plaudern gerne mit einen.
☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden
2. Ich fühle Bedürfnis um Kontakt zu haben mit die Niederländisch Bewohner von Kranenburg.
☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden
3. Ich habe öfters Kontakt mit Niederländische Bewohner von Kranenburg.
☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden
4. Ich habe Niederländische Freunde, welche in Kranenburg wohnen.
☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden
5. Ich bin bereit meine Niederländische Mitbewohner zu helfen wenn sie das benötigen.
☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden
6. Ich würde mich rasch zu meinen Niederländische Mitbewohner wenden für Hilfe.
☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden

7. Ich bin Mitglied von einer oder mehreren Vereinigungen in Kranenburg.

☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden

8. Ich mache Freiwilligenarbeit in Kranenburg.

☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden

9. Ich möchte informiert bleiben über was sich ereignet in Kranenburg.

☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden

10. Ich folge die Entwicklungen und Verfahren von die Gemeinde Kranenburg.

☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden

11. Ich bin bereit mich ein zu setzen für Verbesserungen in Kranenburg.

☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden

12. Die Bewohner von Kranenburg ergreifen oft Maßnahmen um Problemen zu beseitigen.

☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden

Die lokale Kultur

13. Trotz Sie eine andere Nationalität haben, betrachte ich die Niederländische Bewohner nicht als Ausländer.

☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden

14. Trotz ihre andere Nationalität betrachte ich die Niederländische Bewohner nicht als bedrohend.

☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden

15. Ich fühle mich akzeptiert in Kranenburg.

☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden

16. Ich fühle mich gleichwertig an die Niederländische Bewohner von Kranenburg.

☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden

17. Niederländisch Bewohner haben dieselbe Normen und Werte als ich.

☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden

18. Die Deutsche und Niederländische Bewohner von Kranenburg haben dieselbe Normen und Werte.

☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden

19. Niederländische Bewohner von Kranenburg streben dieselbe Ziele nach wie ich.

☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden

20. Die Deutsche und Niederländische Bewohner streben dieselbe Ziele nach.

☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden

Verbundenheit zu Kranenburg

21. Ich fühle mich zuhause in Kranenburg.

☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden

22. Trotz die Anwesenheit von die viele Niederländisch Bewohner fühle ich mich kein Fremder.

☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden

23. Ich Fühle mich ein richtiger „Kranenburger“.

☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden

24. Ich bin stolz darauf in Kranenburg zu wohnen.

☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden

25. Ich benütze vielfach die Anlagen von Kranenburg.

☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden

26. Ich finde es wichtig das die Anlagen in Kranenburg erhalten bleiben.

☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden

27. Ich möchte die nächste Jahren in Kranenburg wohnen bleiben.

☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden

28. Ich würde nicht gerne in einem anderen Ort wohnen.

☐ Gar nicht einverstanden ☐ nicht einverstanden ☐ Neutral ☐ einverstanden ☐ Ganz einverstanden

Haben Sie nach die Beantwortung der Fragen noch Bemerkungen?

.....

.....

.....

.....

.....

Herzlichen Dank für Ihre Mitarbeit!

Luuk Arends

Student Sociale Geografie, Radboud Universiteit Nijmegen

E-Mail adresse: luuk.arends@student.ru.nl.

Bijlage II: Gegevens betrouwbaarheid

1. Sociale netwerken

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Vraag1	83	1	5	3,99	,848
Vraag2	83	1	5	3,54	,874
Vraag3	83	1	5	3,72	1,074
Vraag4	83	1	5	3,27	1,344
Vraag5	83	3	5	4,45	,610
Vraag6	83	2	5	3,78	,782
Vraag7	83	1	5	2,83	1,552
Vraag8	83	1	5	2,57	1,424
Vraag9	83	2	5	4,11	,681
Vraag10	83	1	5	3,80	,934
Vraag11	83	1	5	3,57	,814
Vraag12	83	1	5	3,05	,854
Valid N (listwise)	83				

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,774	12

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Vraag1	38,67	39,637	,287	,770
Vraag2	39,12	37,278	,504	,751
Vraag3	38,94	34,277	,635	,733
Vraag4	39,40	33,486	,522	,746
Vraag5	38,22	41,952	,139	,780
Vraag6	38,88	40,376	,245	,774
Vraag7	39,83	32,947	,452	,760
Vraag8	40,10	34,332	,423	,761
Vraag9	38,55	39,201	,441	,760
Vraag10	38,87	35,385	,645	,736
Vraag11	39,10	37,991	,475	,755
Vraag12	39,61	39,947	,254	,773

Correlations													
		Vraag1	Vraag2	Vraag3	Vraag4	Vraag5	Vraag6	Vraag7	Vraag8	Vraag9	Vraag10	Vraag11	Vraag12
Vraag1	Pearson Correlation	1	,486**	,451**	0,078	,246*	0,143	-0,076	0,086	0,002	0,135	,222*	,253*
	Sig. (2-tailed)		0	0	0,485	0,025	0,197	0,497	0,437	0,984	0,222	0,044	0,021
	N	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83
Vraag2	Pearson Correlation	,486**	1	,513**	,395**	0,113	,299**	0,104	0,181	0,146	,332**	,386**	0,161
	Sig. (2-tailed)			0	0	0,309	0,006	0,349	0,101	0,188	0,002	0	0,147
	N	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83
Vraag3	Pearson Correlation	,451**	,513**	1	,609**	0,154	0,102	,381**	,367**	0,142	,295**	,307**	0,188
	Sig. (2-tailed)				0	0,166	0,36	0	0,001	0,202	0,007	0,005	0,09
	N	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83
Vraag4	Pearson Correlation	0,078	,395**	,609**	1	0,166	0,206	,320**	,296**	0,101	,325**	0,184	,297**
	Sig. (2-tailed)					0,133	0,061	0,003	0,007	0,361	0,003	0,095	0,006
	N	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83
Vraag5	Pearson Correlation	,246*	0,113	0,154	0,166	1	,308**	0,016	-0,112	0,117	0,034	0,001	-0,018
	Sig. (2-tailed)							0,005	0,886	0,315	0,292	0,762	0,869
	N	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83
Vraag6	Pearson Correlation	0,143	,299**	0,102	0,206	,308**	1	-0,071	0,123	,228*	,222*	0,157	0,052
	Sig. (2-tailed)								0,525	0,27	0,038	0,043	0,156
	N	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83
Vraag7	Pearson Correlation	-0,076	0,104	,381**	,320**	0,016	-0,071	1	,479**	,433**	,481**	,308**	0,117
	Sig. (2-tailed)									0	0	0	0,005
	N	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83
Vraag8	Pearson Correlation	0,086	0,181	,367**	,296**	-0,112	0,123	,479**	1	,288**	,372**	0,204	-0,033
	Sig. (2-tailed)										0,008	0,001	0,065
	N	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83
Vraag9	Pearson Correlation	0,002	0,146	0,142	0,101	0,117	,228*	,433**	,288**	1	,687**	,372**	0,075
	Sig. (2-tailed)											0	0,001
	N	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83
Vraag10	Pearson Correlation	0,135	,332**	,295**	,325**	0,034	,222*	,481**	,372**	,687**	1	,571**	,318**
	Sig. (2-tailed)												0
	N	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83
Vraag11	Pearson Correlation	,222*	,386**	,307**	0,184	0,001	0,157	,308**	0,204	,372**	,571**	1	0,171
	Sig. (2-tailed)												
	N	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83
Vraag12	Pearson Correlation	,253*	0,161	0,188	,297**	-0,018	0,052	0,117	-0,033	0,075	,318**	0,171	1
	Sig. (2-tailed)												
	N	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83	83

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

2. De burgerlijke cultuur van Kranenburg

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Vraag13	83	1	5	4,23	,738
Vraag14	83	3	5	4,53	,612
Vraag15	83	2	5	4,35	,614
Vraag16	83	2	5	4,27	,646
Vraag17	83	1	5	3,71	,918
Vraag18	83	1	5	3,41	1,000
Vraag19	83	1	5	3,31	,825
Vraag20	83	1	5	3,10	,878
Valid N (listwise)	83				

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,783	8

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Vraag13	26,67	12,929	,456	,764
Vraag14	26,37	13,237	,513	,758
Vraag15	26,55	14,665	,181	,798
Vraag16	26,64	13,209	,483	,761
Vraag17	27,19	11,011	,663	,725
Vraag18	27,49	11,107	,568	,746
Vraag19	27,59	12,025	,557	,747
Vraag20	27,81	12,182	,480	,761

Correlations

	Vraag13	Vraag14	Vraag15	Vraag16	Vraag17	Vraag18	Vraag19	Vraag20
Pearson Correlation	1	,565**	,252*	,358**	,315**	,235*	,281**	,173
Vraag13 Sig. (2-tailed)		,000	,021	,001	,004	,033	,010	,119
N	83	83	83	83	83	83	83	83
Pearson Correlation	,565**	1	,280*	,505**	,342**	,179	,271*	,267*
Vraag14 Sig. (2-tailed)	,000		,010	,000	,002	,106	,013	,015
N	83	83	83	83	83	83	83	83
Pearson Correlation	,252*	,280*	1	,410**	,073	,002	-,050	,050
Vraag15 Sig. (2-tailed)	,021	,010		,000	,510	,983	,652	,654
N	83	83	83	83	83	83	83	83
Pearson Correlation	,358**	,505**	,410**	1	,296**	,170	,300**	,277*
Vraag16 Sig. (2-tailed)	,001	,000	,000		,007	,125	,006	,011
N	83	83	83	83	83	83	83	83
Pearson Correlation	,315**	,342**	,073	,296**	1	,808**	,491**	,353**
Vraag17 Sig. (2-tailed)	,004	,002	,510	,007		,000	,000	,001
N	83	83	83	83	83	83	83	83
Pearson Correlation	,235*	,179	,002	,170	,808**	1	,478**	,413**
Vraag18 Sig. (2-tailed)	,033	,106	,983	,125	,000		,000	,000
N	83	83	83	83	83	83	83	83
Pearson Correlation	,281**	,271*	-,050	,300**	,491**	,478**	1	,530**
Vraag19 Sig. (2-tailed)	,010	,013	,652	,006	,000	,000		,000
N	83	83	83	83	83	83	83	83
Pearson Correlation	,173	,267*	,050	,277*	,353**	,413**	,530**	1
Vraag20 Sig. (2-tailed)	,119	,015	,654	,011	,001	,000	,000	
N	83	83	83	83	83	83	83	83

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

* . Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

3. Verbondenheid met Kranenburg

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Vraag21	83	1	5	4,61	,659
Vraag22	83	3	5	4,54	,525
Vraag23	83	1	5	3,73	1,127
Vraag24	83	1	5	3,94	,929
Vraag25	83	1	5	3,88	,903
Vraag26	83	3	5	4,42	,587
Vraag27	83	1	5	4,43	,952
Vraag28	83	1	5	3,69	1,229
Valid N (listwise)	83				

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	N of Items
,849	8

Item-Total Statistics

	Scale Mean if Item Deleted	Scale Variance if Item Deleted	Corrected Item-Total Correlation	Cronbach's Alpha if Item Deleted
Vraag21	28,64	20,599	,654	,828
Vraag22	28,71	23,842	,162	,866
Vraag23	29,52	17,448	,662	,822
Vraag24	29,31	17,998	,773	,806
Vraag25	29,37	19,115	,636	,825
Vraag26	28,83	21,922	,488	,843
Vraag27	28,82	18,686	,650	,823
Vraag28	29,57	16,493	,696	,819

Correlations

	Vraag21	Vraag22	Vraag23	Vraag24	Vraag25	Vraag26	Vraag27	Vraag28
Pearson Correlation	1	,329**	,484**	,579**	,454**	,299**	,561**	,481**
Vraag21 Sig. (2-tailed)		,002	,000	,000	,000	,006	,000	,000
N	83	83	83	83	83	83	83	83
Pearson Correlation	,329**	1	,122	,068	-,015	,120	,109	,172
Vraag22 Sig. (2-tailed)	,002		,271	,542	,894	,281	,325	,120
N	83	83	83	83	83	83	83	83
Pearson Correlation	,484**	,122	1	,672**	,508**	,282**	,449**	,573**
Vraag23 Sig. (2-tailed)	,000	,271		,000	,000	,010	,000	,000
N	83	83	83	83	83	83	83	83
Pearson Correlation	,579**	,068	,672**	1	,661**	,405**	,513**	,635**
Vraag24 Sig. (2-tailed)	,000	,542	,000		,000	,000	,000	,000
N	83	83	83	83	83	83	83	83
Pearson Correlation	,454**	-,015	,508**	,661**	1	,535**	,459**	,449**
Vraag25 Sig. (2-tailed)	,000	,894	,000	,000		,000	,000	,000
N	83	83	83	83	83	83	83	83
Pearson Correlation	,299**	,120	,282**	,405**	,535**	1	,432**	,354**
Vraag26 Sig. (2-tailed)	,006	,281	,010	,000	,000		,000	,001
N	83	83	83	83	83	83	83	83
Pearson Correlation	,561**	,109	,449**	,513**	,459**	,432**	1	,597**
Vraag27 Sig. (2-tailed)	,000	,325	,000	,000	,000	,000		,000
N	83	83	83	83	83	83	83	83
Pearson Correlation	,481**	,172	,573**	,635**	,449**	,354**	,597**	1
Vraag28 Sig. (2-tailed)	,000	,120	,000	,000	,000	,001	,000	
N	83	83	83	83	83	83	83	83

** . Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Bijlage III: Gegevens steekproef leeftijd

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Leeftijd	83	25	81	48,76	15,401
Valid N (listwise)	83				

Descriptive Statistics

	N	Minimum	Maximum	Mean	Std. Deviation
Duitsers	40	27	78	48,50	12,948
Nederlanders	43	25	81	49,00	17,530
Valid N (listwise)	40				

Case Processing Summary

	Cases					
	Valid		Missing		Total	
	N	Percent	N	Percent	N	Percent
Leeftijd * Nationaliteit	83	100,0%	0	0,0%	83	100,0%

Symmetric Measures

		Value	Approx. Sig.
Nominal by Nominal	Phi	,816	,218
	Cramer's V	,816	,218
N of Valid Cases		83	

a. Not assuming the null hypothesis.

b. Using the asymptotic standard error assuming the null hypothesis.

Leeftijd * Nationaliteit Crosstabulation							
Leeftijd	Nationaliteit		Total	Leeftijd	Nationaliteit		Total
	D	NL			D	NL	
25	3	0	3	51	0	1	1
26	2	0	2	52	0	1	1
27	3	1	4	53	1	0	1
28	1	1	2	55	1	1	2
29	1	0	1	56	2	2	4
31	0	1	1	57	1	2	3
32	1	0	1	58	0	1	1
33	1	1	2	59	2	0	2
34	1	1	2	60	0	2	2
35	0	2	2	61	0	1	1
36	0	3	3	62	0	1	1
37	0	1	1	63	1	2	3
38	0	1	1	65	0	1	1
40	0	1	1	66	0	1	1
41	0	2	2	67	1	0	1
42	3	0	3	68	1	0	1
43	0	2	2	69	1	0	1
44	1	2	3	70	1	0	1
45	1	0	1	73	2	0	2
46	1	1	2	74	0	1	1
47	2	0	2	75	1	0	1
48	2	0	2	78	0	1	1
49	1	2	3	79	1	0	1
50	1	0	1	80	1	0	1
				81	1	0	1
				Total	43	40	83